

SZAKÁLY SÁNDOR

A HORTHY-HADSEREG TÁBORI CSENDŐRSÉGÉNEK MEGSZERVEZÉSE ÉS ALKALMAZÁSA A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ IDEJÉN (1938—1944)

A magyar hadtörténetírás már jelentős eredményeket ért el az ellenforradalmi korszak (1919—1944) hadserege történetének a feltárásában. Annak ellenére, hogy a korszak hadseregéről önálló, összefoglaló monográfia még nem készült, a kép eléggé tisztta.

Vannak azonban olyan részterületek, amelyekre kevésbé, vagy egyáltalán nem terjedt ki a kutatók figyelme. Ilyen terület a hadsereg tábori csendőrségének a kérdése is. Jelen tanulmány e speciális, háború idején felállított tábori rendészeti szerv 1938—1944 közötti történetét kívánja feltárni.

A tábori rendészet szabályozása 1924—1938 között

Az I. világháborút lezáró Párizs környéki békeszerződések aláírása sorában Magyarországra 1920. június 4-én került sor. Ezen a napon írták alá a magyar kormány képviselői a győztes nagyhatalmak által diktált és megszabott feltételeket.

A békeszerződés területi, gazdasági, politikai feltételei mellett jelentős helyet kaptak a katonai rendelkezések is. Magyarországnak mindössze 35 ezer fős, önkéntesekből álló hadsereget engedélyezett, a kis Trianon kastélyban aláírt kormány. Ennek a 35 ezres létszámnak is csak egyhuszada lehetett tiszt és egytizenötöde altiszt (tiszthelyettes). A szigorú megkötések értelmében tilos volt páncélos- és repülő-alakulatokat felállítani, valamint nehéztüzérséggel felszerelni a hadsereget. Minden ezer fő után 1150 puskát, 15 géppuskát, 2 aknavetőt és 3 löveget lehetett rendszeresíteni a békeszerződés értelmében. Ez összességében 40 250 puskát, 525 géppuskát, 70 aknavetőt és 105 löveget jelentett.¹

A békeszerződés katonai előírásai elsősorban nem a hadsereg akkori (1920-as évek eleje) felszereltségi és létszámviszonyait „veszélyeztették”, hanem a későbbi hadseregfejlesztés elé gördíthettek akadályokat. Hasonló problémát jelentett a Szövetségi Katonai Ellenőrző Bizottság magyarországi jelenléte is²,

1 A pontos katonai előírásokat az 1921. évi XXXIII. tc. tartalmazta. A jelzett adatokat lásd: Magyar Törvénytár. 1921. évi törvények. Budapest, 1922. 227. és 230—231. o.

2 A Szövetségi Katonai Ellenőrző Bizottság (vagy Katonai Szövetségi Katonai Ellenőrző Bizottság) létrehozását a trianoni békeszerződés írta elő. A bizottság tevékenységét 1927-ig folytatta Magyarországon, legaktívabb tagjai a kisantant államok Budapestre akkreditált katonai attaséi voltak. A bizottság tevékenységére lásd: *Vargyai Gyula*: A hadsereg politikai funkciói a 30-as évek első felében. (Kézirat)

amely, ha különösebb eredményt nem is tudott felmutatni, gondot okozott a magyar politikai és katonai vezetésnek.

A hadsereg békeszerződés által engedélyezett hadrendjének a kialakítása 1920 és 1927 között zajlott le. Ennek a hadrendnek a feltöltésére azonban csak az 1920-as évek végén kerülhetett sor, mivel az ország korábbi gazdasági, politikai helyzete ezt nem tette lehetővé.³

A hadsereg szervezésével párhuzamosan kellett megalkotni a hadsereg szabályzatait is, mivel az 1920-as évek elején még az Osztrák—Magyar Monarchia idejében készült szabályzatok, valamint ideiglenes utasítások, szabályzatok voltak használatosak. Viszonylag gyorsan, a világháború tapasztalatainak figyelembe vételével készült el és jelent meg 1924-ben az „E—1” jelzésű Harcászati szabályzat, amely kereken tizennégy éven keresztül volt érvényben a magyar hadseregben.⁴

A Horthy-korszakban ez a szabályzat foglalkozott először érdemben a tábori rendszettel, illetve annak legfontosabb szervével a *tábori csendőrséggel*.⁵ A szabályzat az „egyéb szolgálati ágak” között említette a „tábori rendőri szolgálat”-ot⁶, amely a tábori rendészeti szolgálat korabeli elnevezése volt. A szolgálat feladatát — úgy tűnik a Monarchiában érvényben volt szabályzat alapján — a következőképpen határozták meg: „... a hadrakelt sereg körletében a rend fenntartása, a kémkedés megakadályozása, a fegyveres hatalom részeinek és katonailag fontos tárgyaknak oltalmazása merényletek ellen, végül ellenséges érzelmű lakosságnak a fékentartása”.⁷

A tábori rendőri szolgálat ellátására a „... térparancsnokságok, polgári közigazgatási hatóságok (közzegekkel), törzscsapatok... *tábori csendőrsztagok* (a csapatoknál csapatcsendőrök)”⁸ voltak hivatottak. (Kiemelés az eredetiben.) Természetesen ezek, a fentebb említett közegek nem egyformán voltak képzetek és ennek megfelelően használhatóak sem. Közülük a legfontosabb szerepet, szakértelme és szakképzettsége miatt a tábori csendőrségnek szánta a katonai vezetés.⁹

A tábori csendőrségnek, a szabályzat előírásai értelmében, három lényeges szolgálatot kellett volna — felállítása esetén — ellátnia. Ezek a következők voltak: rendfenntartó, ellenőrző és úrendészeti szolgálat. A rendfenntartó szolgálat feladatai közé a következőket sorolták: „... a rendnek és a fegyelemnek fenntartása minden gyűjtő és irányító helyen, nem jogosult harácsolásoknak, fosztogatásoknak és kihágásoknak megakadályozása, a lakosság ellenőrzése, csoportosulásainak szétosztatása, fegyvereinek elszedése, röpiratok stb. terjesztésének megakadályozása, az elhagyott csatamezőkön a sebesültek és elesettek fosztogatás ellen való oltalma, szabotáló cselekmények megakadályozása”.¹⁰ Ebből

³ A Horthy-hadsereg hadrendjének kialakítására, szervezetének és létszámának alakulására, változására lásd: *Tóth Sándor: A Horthy-hadsereg szervezete (1920—1944) I. és II. rész.* (In: *Hadtörténelmi Közlemények 1958/1—2. és 1958/3—4. szám.*)

⁴ *Harcászati szabályzat. I. Rész Harcászati elvek. 1. füzet.* Budapest, 1924. A magy(ar) kir(ályi) honvédelmi minisztérium kiadványa, 345. o. (a továbbiakban — HSz. 1924. I/1.)

⁵ *Harcászati szabályzat. I. Rész Harcászati elvek. 2. füzet.* Budapest, 1924. A magy(ar) kir(ályi) honvédelmi minisztérium kiadványa, 367. o. (a továbbiakban — HSz. 1924. I/2.)

⁶ *Harcászati szabályzat. II. Rész Alaki határozványok és műszaki adatok.* Budapest, 1924. A magy(ar) kir(ályi) honvédelmi minisztérium kiadványa, 89 o. + 18 melléklet. (a továbbiakban — HSz. 1924. II.)

⁷ Korábban nem intézkedtek a tábori csendőrséggel kapcsolatban, jöhetnek vannak adatok amelyek azt bizonyítják, hogy a Nemzeti Hadseregben is tevékenykedtek tábori csendőrök. *Hadtörténelmi Levéltár* (a továbbiakban — HL) Honvédelmi Minisztérium Elnöki (a továbbiakban HM Eln.) 20. osztály 1942. 210.632. Somogyi Mátyás csendőr törzsrömtreester 1928-ban benyújtott kérelmében, nyugdíjába az összes szolgálati évet kéri beszámítani. Ez az idő kereken 17 év... amelyből 1919. évi augusztus 15-től az akkori Fővezérség vezérkarához beosztott tábori csendőr-ként éppen Főméltóságú Úram (Horthy —Sz. S.) közelében teljesítettem szolgálatot”.

⁸ HSz. 1924. I/1. 42. o.

⁹ HSz. 1924. I/2. 356—357. o.

¹⁰ Uo. 357. o.

⁹ „A tábori rendőri szolgálat ellátásában a legfontosabb szerep a *tábori csendőrségnek* jut.” (Kiemelés az eredetiben) HSz. 1924. I/2. 357. o.

¹⁰ Uo. 357—358. o.

a rövid megfogalmazásból is kitűnik, hogy a tábori csendőrségnek jogában állt nemcsak katonái, hanem polgári személyekkel szemben is fellépni. (Igaz polgári személyekkel szemben csak *hadműveleti*, illetve *hadtápterületen* lehetett intézkedéseket foganatosítani.)

Az ellenőrző szolgálat, a rendfenntartó szolgálathoz hasonlóan, nagy jelentőséggel bírt. Leglényegesebb feladata: „... az elszéledt emberek gyűjtése” és ezeknek a személyirányító állomásokhoz, valamint csapataikhoz „való vezetése” volt. (A vezetés alatt természetesen inkább kísérést kell értenünk.) Ehhez a szolgálathoz tartozott még a „... korcsmáknak, táboroknak és telepeknek, nyilvános házaknak, távíró és távbeszélőberendezéseknek ellenőrzése”.¹¹

Az ellenőrző szolgálat hatáskörébe tartozott a zsákmánykezelés és az anyaggyűjtés, továbbá az „... egészségügyi rendőri szolgálat végrehajtásának” felügyelete is.¹²

Háború esetén különösen nagy jelentőségük van az utaknak, hiszen a csapatok mozgása, az utánpótlás szállítása zömmel rajtuk keresztül bonyolódik le. Ezért lényeges, hogy a közlekedés a lehető legzavarmentesebb legyen az utakon. Ennek elősegítését volt hivatott biztosítani az útrendészeti szolgálat, amely „... mindenekelőtt az országutakon és más utakon való szabályellenes megállásoknak és az utak elállításának megakadályozását célozza”.¹³

Tilos volt a tábori csendőrséget, a fentebb említett szolgálatokon kívül más feladatok megoldására felhasználni. Erre legfeljebb csak kivételes esetekben lett volna lehetőség. (A kivételes eset fogalmát nem határozta meg a szabályzat.) A tilalmak értelmében nem volt igénybe vehető a tábori csendőrség „... őrszolgálatra, biztonsági szolgálatra, oltalmi őrségül” sem.¹⁴ Kimondta a szabályzat továbbá azt is, hogy a tábori rendőri szolgálat vezetése hadműveleti területen a seregtest-, oszlop-, csoport- és állomásparancsnokot illeti meg, hadtápterületen pedig az illetékes hadtápparancsnokságok intézkednek rendészeti ügyekben.¹⁵ Ha a tábori rendőri szolgálatot a tábori csendőrség a honvédséggel közösen látná el, akkor a vezetés joga — azonos rendfokozatú csendőrök és honvédek esetében — mindig a tábori csendőröké.¹⁶

Nem történt intézkedés arra nézve, hogy milyen körülmények között, kikből kell felállítani a tábori csendőrséget, mikor és milyen kiképzésben kell részesíteni az oda beosztandó egyéneket stb. Így ez a szabályzat és az 1920-as, 1930-as években megjelent egyéb szabályzatok — amelyek esetenként érintették ugyan a tábori rendészet (tábori csendőrség) kérdését — mindössze egy esetlegesen elkészítendő, önálló tábori rendészeti szabályzat számára tartalmaztak útmutatásokat. Így önmagában (önmagukban) nem feleltek meg a követelményeknek. Az itt felsorolt hiányosságok megoldására minden bizonnyal a Monarchia idevonatkoztatható szabályzatait használták volna fel, jöllehet azok elavultak, korszerűtlenek voltak.¹⁷

11 Uo. 358. o.

12 Uo. 358. o.

13 Uo. 358. o.

14 Uo. 358. o.

15 Uo. 357. o.

16 Uo. 358. o.

17 Erről 1938-ban a HM 20. osztályának az egyik tisztje így írt: „A HM Elnökség B. csoportja r. u. megküldte a 94 285/ Elnökség — B.—1938. sz. ügyiratát, melyben a bolgár katonai attaché részére kéri a m. kir. tábori csendőrségre vonatkozó szervezeti és működési szabályzatot, valamint az erre vonatkozó tankönyvet. A kérdéses szabályzat jelenleg átdolgozás alatt áll. * Kb. június hónapban lesz kész és előreláthatóan szeptember hónapban kerül kiadásra. A régi ** teljesen elévült, céltalan lenne megküldeni.” HL Eln. 20. 1941 100.931 * Ekkor már folytak a később „E-Táb. rend. szolg.” jelzéssel megjelent szabályzat szerkesztési munkálatai. ** A régi a Monarchia hadseregében használt „Szervi határozmányok és szolgálati utasítás a cs. és kir. hadsereg tábori csendőrsége számára” című szabályzat volt.

1938-ban siker koronázta a „Trianon” utáni magyar kormányok azon erőfeszítéseit, amelyeket a békeszerződés katonai előírásainak megváltoztatására tettek. A kisantant államok képviselőinek 1938. augusztus 21—23. között a jugoszláviai Bledben megtartott tárgyalásai Magyarország számára a fegyverkezési egyenjogúság — de jure — elismerését eredményezték.¹⁸ Jóllehet a magyar hadsereg már az 1930-as években, mind létszámát, mind fegyverzetét tekintve túllépte a békeszerződés által engedélyezett kereteket, és 1938-ban már egyértelműen a területi revízió kérdése állt a magyar politika középpontjában. A bledi egyezmény jelentőségét többek között abban látjuk, hogy ezzel gyakorlatilag elhárult az utolsó jogi akadály is a magyar hadsereg fejlesztése, korszerűsítése útjából.

A magyar hadsereg vezetése által elképzelt — de gyakorlatilag soha meg nem valósult — korszerű hadsereg vezetéséhez, kiképzéséhez — a modern fegyverek mellett — új, a kor színvonalán álló szabályzatokat is igényelt. Ezen utóbbiak biztosítása egyszerűbbnek és olcsóbbnak is tűnt mint a modern fegyvereké,¹⁹ ezért már 1936—1937-ben megkezdődtek a különböző szabályzatok szerkesztési munkálatai. Elsőként az „E—1” jelzésű új Harcászati szabályzat²⁰ jelent meg — tervezet formájában — amely már az előbb említett „korszerűsítés” jegyében született. Ez a szabályzat nem sok változást hozott a tábori rendészeti szolgálattal kapcsolatban, jóllehet részletesebben tárgyalta ezt a szolgálati ágat mint az 1924-es kiadású elődje.

„A tábori rendőri szolgálat feladata” — mondta ki a szabályzat — „... hogy a hadrakelt sereg körletében katonai és polgári vonatkozásban megtegye és végrehajtsa a rendfenntartó intézkedéseket, amelyeket a hadműveletek érdeke, a hadrakelt sereg rendje és biztonsága megkíván”.²¹ (Kiemelés az eredetiben.) A szolgálat vezetését „... a seregtesteknél, a csapatoknál és a hadtáparancsnokságoknál a tábori csendőr (csapatcsendőr) tisztek” kezébe adták.²² (Kiemelés az eredetiben.) A tábori rendőri szolgálat végrehajtó szervei közül a legfontosabb szerepet ez a szabályzat is a tábori csendőrségnek szánta, „... más szerveket csak ott alkalmazunk — hangoztatták — ahol tábori csendőrség nincsen, vagy ahol létszáma nem elegendő”.²³ Ezek a „más szervek” a szállás-, tábor-, állomás-, tér-, pályaudvar-, hajóállomásparancsnokságok, a személyirányító állomások, a csapatcsendőrök és a különböző csapat- (vonat-, intézet-) parancsnokságok voltak.²⁴ A szabályzat külön kiemelte, hogy a tábori rendőri szolgálatot szigorúan kell kezelni. (A későbbi háborús gyakorlat azt bizonyította, ezt az utasítást igyekeztek maradéktalanul végrehajtani.) Nem intézkedett viszont a szabályzat arról, hogy mikor és kikből kell felállítani a tábori csendőrséget. Tagjai milyen kiképzésben részesülnek és milyen felszereléssel látják el őket.

Részben pótolhatók ugyan ezek a hiányosságok a Mozgósítási utasítás máso-

18 A bledi tárgyalásokkal is foglalkozik: *Ádám Magda: A Kisantant (1920—1938)* (Budapest, 1981.) című könyve.

19 Természetesen ez nem azt jelenti, hogy a hadsereg vezetése nem igyekezett mindent megtenni a hadsereg korszerű fegyverekkel való felszereléséért. A hadsereg felszerelésének, korszerűsítésének problémáit jól megvilágítva tárgyalja: *Dombrády Lőránd: A magyar gazdaság és a hadfelszerelés.* (Budapest, 1981.) című monográfiája.

20 Harcászati szabályzat. I. Rész Harcászati elvek. (Tervezet) Budapest, 1938. A m(agyar) kir(ályi) honvédelmi minisztérium kiadványa. 322. o. (a továbbiakban — HSz. 1938. I.)

Harcászati szabályzat. II. Rész Alaki határozványok. (Tervezet) Budapest, 1938. A m(agyar) kir(ályi) honvédelmi minisztérium kiadványa 107. o. + 9 melléklet. (a továbbiakban — HSz. 1938. II.)

Harcászati szabályzat. III. Rész Szolgálati ágak. (Tervezet) Budapest, 1938. A m(agyar) kir(ályi) honvédelmi minisztérium kiadványa. 99. o. (a továbbiakban — HSz. 1938. III.)

21 HSz. 1938. III. 87. o.

22 Uo. 87. o.

23 Uo. 88. o.

24 Uo. 87. o.

dik részének²⁵ a segítségével, de számos apróbb részletet nem világítanak meg azok az adatok. A Mozgósítási utasítás egyértelműen és világosan kimondta, hogy a tábori csendőrséget a magyar királyi csendőrség állományából kell felállítani. Az erre a szolgálatra kijelölt személyek „... M (RM)* esetén részben a hadrakelt sereg magasabb parancsnokságaihoz és hadtápalakulataihoz lesznek tábori és hadtápcsendőri szolgálatra beosztva”.²⁶ Tábori és hadtápcsendőri feladatok ellátására, csakis teljesen egészséges, arcvonalszolgálatra alkalmas, *feltétlenül megbízható* (!) lehetőleg fiatalabb „évfolyamú” és *több nyelvet beszélő* (!) csendőröket kellett (volna) kijelölni.²⁷ Kívánatosnak tartotta az utasítás azt is, hogy a magasabb parancsnokságok tábori csendőr alakulataihoz, az alakulat nagyságának megfelelően, 1—3 kémelhárító, nyomozó szolgálatban jártas csendőr is beosztást nyerjen.²⁸

A tábori csendőr szolgálatra beosztandó csendőrtiszteket és a legénységet már a békében ki kellett jelölni, és a tiszteket név, a legénységet pedig szám szerint nyilvántartani.²⁹ A tisztek kiválasztása a HM 20. (csendőrségi) osztálynak volt a feladata, míg a legénységi állományúakat az illetékes csendőr szárnyparancsnokságok jelölték ki.³⁰ Mind a tisztek, mind a legénység beosztásáról a HM 20. osztálya intézkedett. Nem lehetett — a szabályzat értelmében — őrsparancsnokokat és próbacsendőröket tábori csendőri szolgálatra vezényelni,³¹ a későbbiek folyamán azonban ez nem valósult meg a gyakorlatban.

Az 1938-ban tervezetként megjelentetett Harcászati szabályzat 1939—1940-ben került végleges formában kiadásra.³² Jelentősebb módosításokra nem került sor ebben a szabályzatban sem, viszont a *tábori rendőri szolgálat* kifejezést a *tábori rendészeti szolgálat* váltotta fel. Megjelent továbbá, egy korábban nem ismert szolgálati állás is a „tábori csendőrség büntetőtiszteje”. E tisztek a feladata „... a polgári lakosság által elkövetett áthágásoknak közigazgatási úton való megbüntetése...”³³ lett volna.

A szabályzat kimondta, hogy a seregtestparancsnokok és a seregtest vezérkari főnökök tehermentesítése végett a különböző szolgálati ágak vezetését és irányítását külön erre a célra beosztott tisztekre bízzák. Ennek az utasításnak az értelmében „... a tábori rendészeti és kémelhárító szolgálatot a hírszerző (vezérkari) tiszt irányítja”.³⁴ E tisztek irányítása mellett a seregtesteknél, csapatoknál és a hadtápparancsnokságoknál a tábori rendészeti szolgálatot továbbra is a tábori csendőr (csapatcsendőr) tisztek vezették, akiknek a parancsait a tábori rendészeti szolgálat végrehajtó szervei — a tábori csendőrség, a csapatcsendőrök és a hadtápcsendőr zászlóaljok — fogantatosítják.³⁵

A fentebb röviden tárgyalt harcászati szabályzatok nem foglalkoztak igazán alaposan a tábori rendészeti szolgálattal és azon belül is — a legfontosabbnak

25 Mozgósítási utasítás II. Rész Személyekre, szállítóeszközökre és egyéb elvi rendelkezések. (a továbbiakban — Mozg. ut.) HL 12. gyalog dandár 1939—1944. MI. 181.

26 Mozg. ut. 114. o. * M — mozgósítás, RM — részleges mozgósítás (Sz. S.)

27 Uo. 178. o.

28 Uo. 178. o.

29 Uo. 178. o.

30 Uo. 178. o.

31 Uo. 178. o.

32 A Harcászati szabályzat I. és II. része 1939-ben jelent meg és a HM 43.000/eln. szab. szerk. — 1939. számú körrendelet 1939. augusztus 1-ét léptette érvénybe.

33 Harcászati szabályzat: I. Rész Harcászati elvek. Budapest, 1939. A m(agyar) kir(ályi) honvédelmi minisztérium kiadványa. 324. p. (a továbbiakban — HSz. 1939. I.)

34 Harcászati szabályzat. II. Rész Alaki határozványok Budapest, 1939. A m(agyar) kir(ályi) honvédelmi minisztérium kiadványa. 108. o. + 6 melléklet. (a továbbiakban — HSz. 1939. II.)

35 A III. rész 1940-ben jelent meg és a HM 42.300/eln. szab. szerk. — 1940. számú körrendelet 1940. május 1-ét tette hatályossá.

36 Harcászati szabályzat. III. Rész Szolgálati ágak. Budapest, 1940. A m(agyar) kir(ályi) honvédelmi minisztérium kiadványa. 112. o. (a továbbiakban — HSz. 1940. III.)

33 HSz. 1939. II. 73. o.

34 HSz. 1940. III. 5. o.

35 Uo. 97. o.

tartott tábori rendészeti közeg — a tábori csendőrség feladataival. Az általánoságokban mozgó, nagy vonalakban vázolt elvek nem tűntek elegendőnek a tábori rendészeti szolgálat feladatának, szervezetének pontos meghatározására. Szükségesnek látszott egy önálló, csak a tábori rendészettel foglalkozó szabályzat megalkotása. Ennek elkészítésére a honvédelmi miniszter 72.202./eln. 6.—1938. számú rendelete, amely a szolgálati ágak harctéri szabályzatainak megszerkesztésére adott utasítást, teremtette meg a lehetőséget.³⁶ E rendelet alapján megkezdődtek, a később „Tábori rendészeti szolgálat” címmel megjelent szabályzat szerkesztési munkálatai is.³⁷

A honvéd vezérkar főnöke 1938. március 26-án — röviddel az említett rendelet megjelenése után — átitrt a Belügyminisztérium VI.-c. osztálya vezetőjének, vitéz Sáray Ferenc csendőr ezredesnek, és felkérte, pontosabban megbízta őt az „E.-táb. rendőri szolg.” jelzésű, „Tábori rendőri szolgálat” című szabályzat szerkesztési munkájának a vezetésével, s egyben közölte vele a szabályzat szerkesztésénél betartandó irányelveket is.³⁸ Ezek szerint, a szabályzatnak az új Harcászati szabályzat I—III. része³⁹ kell, hogy alapul szolgáljon. Minden részletre kiterjedő, részletes szabályzatot kell alkotni — írta a vezérkar főnöke — figyelembe véve a jelenlegi — 1938 — szervezési és felszerelési adottságokat, de a közeljövőben bekövetkező változásokra is ügyelni kell. Lényegeset továbbá az is, hogy a szabályzat rövid legyen, s esetleges módosítása ne okozzon problémát.⁴⁰

Hamarosan meg is indult a szerkesztési munka és a csendőrség szabályzat-szerkesztő és tanulmányi bizottsága már 1938. augusztus 30-án felterjesztette a Belügyminisztérium VI.-c. osztályának a „A m. kir. tábori csendőrség Szabályzata” című szolgálati könyv vázát.⁴¹ A „szabályzatváz” együttesen tárgyalta a tábori csendőrség szervezetét és szolgálatát, mivel a szabályzatszerkesztő és tanulmányi bizottság véleménye szerint két külön könyv kiadása nem látszott célszerűnek.⁴²

A tervezet három nagyobb részre tagolva kívánta tárgyalni a tábori csendőrséggel összefüggő kérdéseket. Az első rész a tábori rendészet feladatait foglalta össze, míg a második rész az irányító, vezető és végrehajtó szervekkel és munkájukkal foglalkozott. Az irányítás feladata a seregtest- és hadtápkörlet-parancsnokok kezébe került volna, a vezetést pedig a tábori csendőrtiszti parancsnokok, a csapatparancsnokok, a csapatcsendőrtisztek és a tábori rendészet vezetésével megbízott tisztek látták volna el. A tábori rendészeti szolgálat ellátására a tábori csendőrőrsök, a tábori csendőrök, a csapatcsendőr legénység, a törzscsapatok, valamint a tábori rendészeti szolgálatra alkalmazott csapatok lettek volna hivatottak.

A harmadik rész tárgyalta a tábori rendészeti szolgálat szervezetét. E szerint a legfelsőbb vezetés a fővezérség⁴³ anyagi osztályán létrehozandó, tábori rendészeti alosztály kezébe került volna. Ennek az alosztálynak a vezetésére csendőr tábornokot (!) vagy csendőr ezredest neveztek volna ki, aki egyszemélyben a tábori csendőrség parancsnoka is lett volna. A kiképzés és az utánpótlás biztosí-

36 HL HM Eln. 20. 1942. 65.715.

37 Az 1942-ben megjelent szabályzat címét adtam meg. Tervezet formájában a következő címek is szerepeltek még: „Utasítás a tábori rendészeti szolgálat ellátására” HL HM Eln. 20. 1942. 81.101., „A m. kir. tábori csendőrség Szabályzata” HL HM Eln. 20. 1942. 80.148., „Szabályzat a tábori rendészet ellátására” HL HM Eln. 20. 1942. 80.148.

38 HL HM Eln. 20. 1942. 65.715

39 „Alapul az új HSz I—III. Része szolgál. Tájékoztatásul közlöm, hogy a végleges HSz 1939. év elején jelenik meg.” HL HM Eln. 20. 1942. 65.715

40 Uo.

41 HL HM Eln. 20. 1942. 80.148.

42 Uo.

43 A katonai vezetés tervezte egy „Fővezérség” felállítását, erre azonban nem került sor. Ezt a feladatot a vezérkari főnökség töltötte be amelyet egyébként néha — a háború vége fele többször — „Fővezérségnek” neveztek. Ahol a későbbiekben fővezérség kifejezést használok azt azért teszem, mivel a források így említik. Értelemszerűen alatta a vezérkari főnökséget kell érteni. A tervezett „Fővezérség” szervezetére lásd: Utasítás a hadrakelt sereg magasabb parancsnokságai számára. II. Rész A Fővezérség. HL

tása érdekében, egy tábori csendőr tartalékszázalaj felállítását is tervezték. Szervezetszerűen 10 fős tábori csendőrőrsök felállítását javasolta a tervezet minden dandár-, hadosztály- és hadtestparancsnokságnál. A tábori csendőrőrs parancsnoka és helyettese a tényleges csendőr altiszti, míg legénysége a pótcsendőri állományból lett volna vezényelve. A magasabb parancsnokságoknál tábori csendőr nyomozóosztágok felállítását is javasolták a tervezet készítői. A tábori csendőrtisztek személyével kapcsolatban megjegyezte a tervezet, hogy nemténylegesen tiszt csak akkor alkalmazható erre a beosztásra, ha jogi végzettsége van.⁴⁴

A tervezetet különböző HM és Vkf. osztályoknak küldték meg véleményezés céljából. A vezérkar főnöke — Werth Henrik — is elküldte észrevételeit. Ő a „... szabályzattervezet lényegével, általános elveivel és rendszerével” egyetértett, de felhívta a figyelmet arra, hogy a „... tábori rendészeti szolgálat ellátása, mint ezt a spanyol háború⁴⁵ tapasztalatai is bizonyítják, pedig *csakis* központiasan vezetett és megfelelő erőben tartott tábori csendőrség által lehetséges”.⁴⁶ (Kiemelés az eredetiben.)

A szabályzattervezetet, Werth Henrik eme kedvezőnek tűnő véleménye ellenére sem fogadták el ebben a formában. Egy újabb tervezet kidolgozása végett Pinczés Zoltán csendőr alezredes 1939. március 20-tól, ideiglenesen a szabályzatszerkesztő és tanulmányi bizottsághoz vezényelték és megbízták a szerkesztési munkák vezetésével.⁴⁷ Pinczés Zoltán megbízatását Bartha Károly honvédelmi miniszter 1939. november 6-án a következő formában hagyta jóvá: „A 7696/Elns. A.—1939. sz. rendelet értelmében Alezredes Úr számára a szabályzatszerkesztői megbízatást, a 72.234/el. 6. Vkf. 1938. számú rendelettel meghagyott 'Tábori rendészeti szolgálat' c. szabályzat szerkesztésére utólagosan engedélyezem”.⁴⁸

Pinczés alezredes, aki már jelentős szerkesztői múlttal rendelkezett⁴⁹ és az első világháborúban tábori csendőrtisztként szolgált, igyekezett gyorsan és pontosan megoldani a rábízott feladatot. Az irányításával készült szabályzattervezet véleményezés végett kiadták az első világháborúban tábori csendőri szolgálatot teljesített tiszteknek⁵⁰ és az ő véleményeik, megjegyzéseik figyelembe vételével változtattak a tervezeten. A szabályzat elkészülte így több mint két évet vett igénybe. A véglegesnek tekintett tervezetet 1941. januárjában terjesztette fel Pinczés alezredes a Vkf. 4. osztályának. A tervezet vitájára 1941. április 17-én és 18-án került sor a Honvédelmi Minisztérium „A” tanácstermében. A tervezet előadója Pinczés Zoltán volt, ekkor már ezredes, és a Vkf. 4. osztályának vezetője elnökölt a megbeszélésen. Jelen voltak a Belügyminisztérium VI.-b. és VI.-c. osztályának, a csendőrség felügyelőjének, a HM 20. osztályának, valamint egyéb HM és Vkf. osztályoknak a képviselői is.⁵¹

Ezt a tervezetet már elfogadták a vita résztvevői és rövidesen sor került a

44 HL HM Eln. 20. 1942. 80.148.

45 Werth Henrik a spanyol polgárháborúra (1936—1939) utalt.

46 Werth vezérkari főnök az észrevételeit 1939. január 10-én küldte el. HL HM Eln. 20. 80.148

47 HL HM Eln. 20. 1939. 80.531

48 HL HM Eln. 20. 1942. 82.982

49 Pinczés Zoltán hosszú éveken keresztül szerkesztette a Csendőrségi Lapokat és a Csendőrségi Zsebkönyveket.
50 A csendőrkerületi parancsnokságok név szerint jelentették a HM 20. osztályának azokat az állományukba tartozó tiszteteket, akik az első világháborúban tábori csendőrként teljesítették szolgálatot. Ezek a következők voltak: I. csendőr kerület —, II. csendőr kerület —, III. csendőr kerület: vitéz *Battyáni-Kiss Tibor* alezredes. IV. csendőr kerület —, V. csendőr kerület: *Hertelendy Ignác* ezredes (kerületi pk.), *Elekes Rezső* alezredes (kerületi pk. h.), *Sárvári Jenő* alezredes (kerületi segédtiszt). VI. csendőr kerület: *Orbán László* alezredes. VII. csendőr kerület: *Dr. Domoszlai Gyula* ezredes, *Deső Sándor* alezredes, *Szabó Jenő* alezredes, *Dr. Papp János* alezredes, *Perényi Géza* alezredes. VIII. csendőr kerület: *Császár István* alezredes, *Kricsfalussy-Hrabár Endre* alezredes. A dőlt betűvel jelölt személyek kapták meg a tervezetet, összesen 10 fő. HL HM Eln. 20. 1939. 82.084

51 HL HM Eln. 20. 1942. 98.437

szabályzat kiadására. Megjelenését az 58.200/el. szab. szerk.—1942. számú honvédelmi miniszteri körrendelet rendelte el és 1942 tavaszán „Tábori rendészeti szolgálat” címmel meg is jelent.⁵²

A tábori csendőrség szervezete és feladata

A tábori csendőrség szervezetének felállítására a Mozgósítási utasítás II. részében, valamint a Tábori rendészeti szolgálat című szabályzatban foglaltak szerint M és RM esetén került sor.⁵³ A tábori csendőrséget a „magyar királyi csendőrség” állította fel saját tényleges és tartalék állományából.⁵⁴ A tábori csendőri szolgálatra beosztott csendőrtisztek és csendőr legénység, rendfokozata előtt, a *tábori csendőr* megjelölést volt köteles használni.⁵⁵ A tábori csendőrség esetleges háborús veszteségeinek pótlása a honvédelmi miniszter és a belügyminiszter közös feladata volt, akik a csendőrség tényleges és tartalék állományából vezénylések útján pótolták a hiányzó létszámot. Rendkívüli esetekben lehetett csak a tábori csendőrséghez a honvédség állományába tartozó egyéneket vezényelni. Ha erre mégis sor került, akkor lehetőleg jó megjelenésű, háttározott tiszthelyetteseket, tisztéseket — honvédeket csak kivételes esetben — kellett kiválasztani és a tábori csendőrséghez beosztani.⁵⁶

Egyértelműen tilos volt tábori csendőri szolgálatra vezényelni a csendőrségtől vagy más fegyveres testülettől fegyelmi, illetve bírói úton elbocsájtottakat, büntetett előéletű személyeket, volt tényleges és nemtényleges tiszteket, a honvédség rendelkezési állományába tartozókat, műszaki végzettséggel rendelkező, illetve műszaki kiképzésben részesültek, katonai kiképzésben nem részesültek, valamint írni-olvasni nem tudókat.⁵⁷

A tábori csendőrség állományának pótlására, kiegészítésére vezényeltek a tábori csendőr tartalékosztaghoz kerültek, ahonnét rövid kiképzés után útbaindultak beosztásukba. A tiszteket a tábori rendészeti szolgálat főnöke, a legénységet a tábori csendőr tartalékosztag parancsnoka jelölte ki és vezényelte a különböző tábori csendőrtosztagokhoz.

A hadrakelt sereg tábori rendészeti szolgálatának irányítására a Fővezérség hírszerző és kémelhárító osztályán belül egy *tábori rendészeti alosztályt* hoztak létre, amelynek vezetője — magas rangú csendőr törzstiszt — volt a *tábori rendészeti szolgálat főnöke*.⁵⁸ A seregtestparancsnokságokon a tábori rendészet irányítását a *tábori rendészeti előadók* — tábori csendőrtisztek — végezték, akik közvetlenül a seregtestek vezérkari főnökeinek voltak alárendelve. Ők látták el a seregtestparancsnokság tábori csendőrosztagának parancsnoki teendőit is.

Maga a tábori csendőrség — a Tábori rendészeti szolgálat című szabályzat szerint — mozgó és telepített alakulatokra oszlott. A mozgó tábori csendőralakulatok — tábori csendőrosztagok és tábori csendőrőrök — a hadrakelt sereg

52 Tábori rendészeti szolgálat. Szabályzat. Budapest, 1942. A m(agyar) kir(ályi) honvédelmi minisztérium kiadványa. 183 o. (a továbbiakban — Táb. rend. szolg.)

53 A Mozg. ut. mozgósítás és részleges mozgósítás esetén a 114. o., a Táb. rend. szolg. mozgósítás esetén az 5. o. írta elő a tábori csendőrség, illetve a tábori rendészet szervezetének a felállítását.

54 Táb. rend. szolg. 15. o.

55 Uo. 15. o.

56 Uo. 16. o.

57 Uo. 161—162. o.

58 A tábori rendészet főnöke szolgálati állás létrehozását a Táb. rend. szolg. 14. o. írta elő. Az állást a gyakorlatban csak 1943-ban hozták létre és töltötték be. A szegedi V. hadtest 1943. évi 24. számú bizalmas hadtestparancsnoksági parancsa erről így írt: „A vkf -e f. hó 20-án kelt 3.288/M.hdm.3.vkf.oszt.—1943. számú rendeletére tudomásul közlöm, hogy a tábori rendészet főnöke Olchváry-Milvius Attila cső. ezds. működését egyelőre a Budapest-i rendészeti és katonagondozó állomáspáság körletében f. hó 20-án (1943. május 20. —Sz. S.) megkezdte.” HL Szegedi V. hadtestparancsnokság iratai. 1943/24. számú bizalmas hadtestparancsnoksági parancs. (A tábori rendészet főnöke parancsnoksága Budapest VI. kerület Vilmos császár út 7. szám III. emeletén székelt. Ma Bajcsy-Zsilinszky Endre út.)

körletében, míg a telepített alakulatok — tábori csendőrsztály, -szárny, -őrs — a rendszeres katonái közigazgatás alatt álló területen tevékenykedtek. Különleges alkalmazási céllal — a vezérkar főnökének parancsára — tábori csendőr nyomozóosztagokat és tábori csendőr nyomozóőrsoket is felállítottak.⁵⁹ Ezek feladata a tábori rendszettel összefüggő nyomozások lefolytatása volt.

Tábori csendőrsztagot — szervezetszerűen — a Fővezérségnél, a hadseregparancsnokságoknál, valamint a hadtestparancsnokságoknál kellett felállítani, mindegyiknél egyet-egyet. (Valamennyi osztaghoz egy-egy írnokot és szolgálatvezetőt is kellett vezényelni.) Három-három tábori csendőrőrs felállítása volt előírva a Fővezérségnél és a hadseregparancsnokságoknál, míg a hadtestparancsnokságokra négy, egyéb hadművelleti egységekhez pedig egy-egy tábori csendőrőrs került beosztásra.⁶⁰ Egy tábori csendőrőrs létszámát *hét* főben állapították meg (egy parancsnok és hat fő legénység) de nagyobb létszámú őrsök is engedélyezve voltak.

A tábori csendőrség keretalakulata volt, a fentebb említett *tábori csendőr tartalékosztag*, amely a Fővezérség alárendeltségébe tartozott. Ebben az alakulatban folyt a tábori csendőr szolgálatra vezényelt csendőrök kiképzése — időnként a csapatcsendőrtiszteké is — és részben ez az alakulat biztosította a hadtábor csendőrzászlóaljok állományának az utánpótlását is. A tábori csendőr tartalékosztag emellett, szükség esetén, a hadművelleti területen karhatalomként is használható volt.

Az így felállított tábori csendőrség, amelynek létszámát kb. 1200—1500 főre becsülhetjük⁶¹ számos feladat ellátására volt hivatott a hadrakelt seregben és a hadtábor területen egyaránt. A tábori csendőrökre háruló feladatok közül a legfontosabb „... a katonaszökevények, maradozók valamint az arcvonal mögött kóborló katonai személyek erélyes üldözése” volt.⁶² Nagy jelentőséget tulajdonítottak még a kémelhárító és hírszerző feladatokban való részvételnek, a hadsereg belső rendjét veszélyeztető bujtogatók felderítésének és a hadseregben terjesztett sajtótermékek ellenőrzésének is.⁶³

Elsősorban a szökések, kóborlások megakadályozását volt hivatott elősegíteni az ún. *záróvonal*, amelynek meghatározása, felállítása a tábori rendszet főnökének a hatáskörébe tartozott.⁶⁴ A záróvonal ellenőrzését a tábori csendőrség végezte, lehetőség szerint kislétszámú, de sűrűn felállított tábori csendőrőrsökkel, amelyeket főleg a hadtáborcsendőr zászlóaljok tábori csendőreiből szerveztek. A feladat megkívánta mozgékonyaság biztosítása végett, elsősorban lovas tábori csendőröket alkalmaztak erre a feladatra, akiknek mindenkit, aki a záróvonalat át akarta lépni, igazoltatni kellett. Azokat a személyeket, akik engedély nélkül próbálták meg átlépni a záróvonalat, el kellett fogniuk, az ellenszegülőkkel szemben pedig fegyvert kellett használniuk!

A tábori csendőrséget rendkívül széleskörű fegyverhasználati joggal ruházták fel. A tábori csendőrnek *jogában állt* fegyverét használni *mindenki* ellen „... aki őt szolgálatában vagy szolgálati tevékenysége közben tettelesen meg-

59 Tábori csendőr nyomozóosztag felállítására már 1940-ben is sor került. HL HM Eln. 20. 1940. 76.987. 1942-től pedig állandó jelleggel működött egy ilyen osztag Budapesten, elnevezése „M. kir. tábori csendőr nyomozóosztag” volt. HL HM Eln. 20. 1943. 802.455

60 Táb. rend. szolg. 16—17. o. Általában 3—4 tábori csendőrőrs alkotott egy tábori csendőrsztagot. Egy osztagban az egyik őrsnek tábori csendőr nyomozóőrsoeknek kellett lennie.

61 A tábori csendőrség létszámára vonatkozó pontos adatok nem maradtak fenn. Ez a szám becsült, amelyre a rendszeresített tábori csendőri helyekből és a különböző csendőr kerületek jelentéseiből lehetett következtetni.

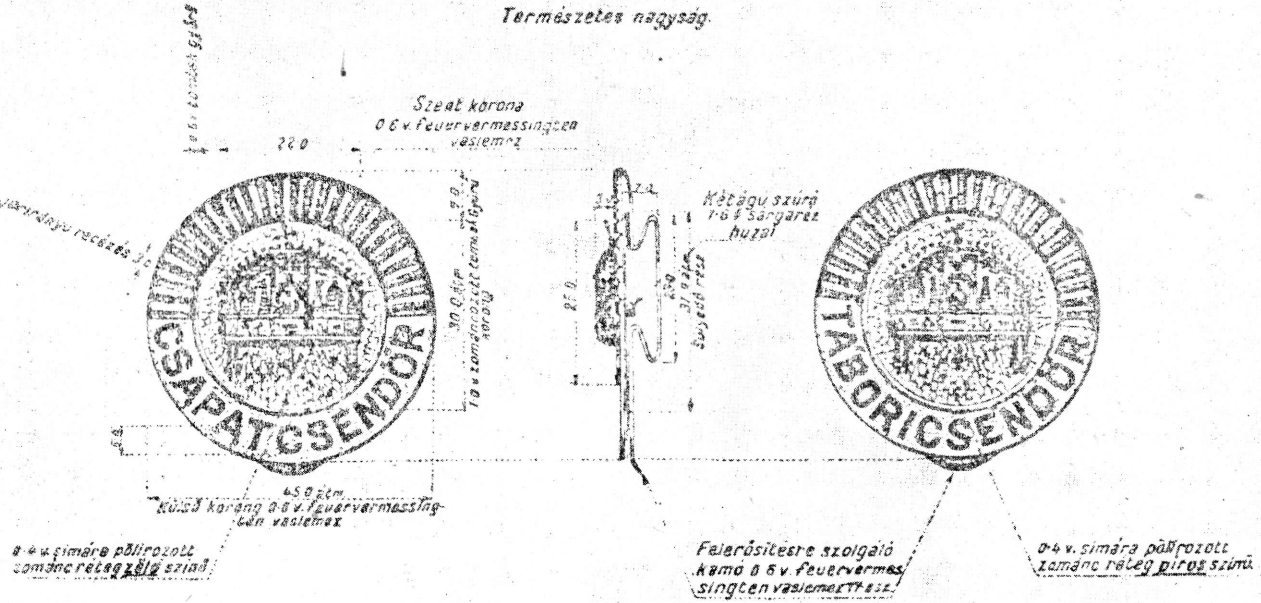
62 Táb. rend. szolg. 50. o.

63 A tábori csendőrség feladatainak részletes felsorolását lásd: Táb. rend. szolg. 27—29. o.

64 Táb. rend. szolg. 134. o. A tábori rendszet főnökének ezen tevékenységére csak a háború utolsó időszakából maradt fenn írásos dokumentum. „A Tábori rendszet főnöke új záróvonalat állít fel, Nógrád vm. nyugati határán valamint Kismarostól a Duna vonalán (Bp. előtt hídfőszertűn) a Dráva torkolatáig.” HL Kolozsvári IX. hadtest parancsnokság iratai. 1944. évi 86. számú kerületi parancs (Sopron, 1944. november 18.)

CSAPAT- és TÁBORICSENDŐR JELVÉNY (FEUERVERMESSINGTEN VASLEMEZBŐL)

Természeten nagyság.

Méretek m/m-ekben.

támadja, vagy támadással veszélyesen fenyegeti”.⁶⁵ *Köteles* volt viszont fegyverét használni a tábori csendőr abban az esetben „... ha másnak közvetlen, jogtalan és súlyosan veszélyeztetett életét, testi épségét, személyes szabadságát vagy vagyonát másként nem lehetett megvédelmezni; — azzal szemben, akit el kell fognia, akit elfogott vagy őrizet alatt tart, továbbá aki ellenséges viszonyok vagy rendkívüli körülmények között gyanússá vált és a rákiáltás ellenére szökni próbál, ha feltartóztatására más mód nincs; — ha annak, akit el kell fognia, fegyvere van és az előzetes felszólításra nem adja meg magát és lefegyverzésére más mód nincs”.⁶⁶ *Köteles* volt ezenkívül még fegyverét használni a tábori csendőr feloszlásra felszólított tömeg ellen, ha az a felszólításnak nem tett eleget, de csak a tábori csendőrök vezető parancsnok vezényszavára.⁶⁷

A szolgálatban álló tábori csendőrt a katonai őri jogai illették meg, és mint ilyen személy, különös védelem alatt állt. Az ellene fellépő katonai személy a Kbt. III. fejezetében foglalt katonai őri elleni büntetést, polgári személy pedig az 1914. évi XL. tc. 4. §-ába ütköző, hatósági személy elleni bűncselekményt követett el.

Szigorúan tilos volt a tábori csendőrség tagjait feladataik ellátásától elvonni és őket magánteremtetű, irodai, ügyeleti vagy őrszolgálatra alkalmazni. Az őrszolgálatra történő beosztás tilalma *hat* különleges esetre nem vonatkozott, és pedig:

- bűncselekmény színhelyének őrzése,
- törzsszállások tábori rendészeti őrszolgálatának ellátása,
- járványos betegségekkel fertőzött helységek és helyiségek őrzése;
- fontos közhivatalok, katonai épületek őrzése;
- különösen veszélyes foglyok őrzete;
- különös titoktartást igénylő helyiségek kémelhárító őrzete alkalmazásával.⁶⁸

Szigorúan tilos volt továbbá a tábori csendőrséget *harcoló alakulatként* felhasználni, elsősorban nehéz utánpótlási viszonyai miatt.⁶⁹ Ejtőernyős deszantok és partizánok ellen azonban fel lehetett, sőt fel is kellett használni a tábori csendőrséget, amelynek az állományába tartozók a szolgálatukat csendőr egyenruhában, kistollforgós tábori sapkában, jól látható helyen viselt tábori csendőreljével és lehetőség szerint feltűzött szuronyú puskával látták el.

A csapatcsendőrség

A tábori csendőrség kiegészítésére hozták létre — a tábori rendészeti szolgálat másik szervét — a *csapatcsendőrséget*,⁷⁰ amelynek az említésével először az 1924-es kiadású *Harcászati szabályzatban* találkozunk.

A csapatcsendőrség alkalmazására, ellentétben a tábori csendőrséggel, már a békében is sor került. A harmincas évek különböző kihelyezési gyakorlatain mint K. (kémelhárító — Sz. S.) és tábori rendészeti feladatokat ellátó szerv működött közre.⁷¹ Rendszeres, szervezetszerű alkalmazása, ugyanúgy mint a tábori csendőrségé, a II. világháború idejére esett. Feladata megegyezett a tábori csend-

65 Táb. rend. szolg. 115. o.

66 Uo. 115. o.

67 Uo. 115. o.

68 Uo. 113. o.

69 Uo. 7. o.

70 Uo. 19. o.

71 A miskolci 7. végvesdandár parancsnoksága 1936. szeptember 28-án dieserétét fejezte ki a K. szolgálat területén jól működő K. tiszteknek és az összes *csapatcsendőröknek*. HL Miskolci VII. hadtest parancsnokság. 1936/45. számú végvesdandárparancsnoksági parancs.

őrségével,⁷² azzal a különbséggel, hogy a tábori rendészeti szolgálatot csak saját csapatteste körletében láthatott el, és polgári személyekkel szemben csak „... közbiztonsági szempontból halaszthatatlan intézkedéseket” foganatosíthattott.⁷³

A csapatcsendőröket a honvédség állományából jelölték ki és osztották be erre a szolgálatra. Létszámuk nem volt nagy, csapattestenként *egy szakasz*, amelyet a következőképp szerveztek meg: 1 alantos tiszt és 1 hivatásos csendőr tiszt helyettes (mint szolgálatvezető) csapattestenként, 1 tiszt helyettes zászlóaljanként (osztályonként) és 2 tisztés alosztályonként.⁷⁴ A zászlóaljak csapatcsendőreit általában *csapatcsendőrrajba* vonták össze, amelyeket szükség esetén a csapattest csapatcsendőrtisztje parancsnoksága alatt *csapatcsendőrszakaszba* egyesíthettek. Több csapattest csapatcsendőreit viszont nem volt szabad összevonni.⁷⁵ *Tilos volt továbbá a csapatcsendőröket, a tábori csendőrökhöz hasonlóan, a tábori rendészeti feladatok ellátásától elvonni, más szolgálatra beosztani,*⁷⁶ a létszámukban beálló hiányokat pedig a csapattestparancsnok köteles volt késedelem nélkül pótolni.⁷⁷ A csapatcsendőrök kiképzését a vezérkari főnökség a hadtestparancsnokságok feladatává tette, az 1941/1942. évre szóló kiképzési rendelet 12. pontja értelmében,⁷⁸ mivel a korábbi évek — 1940/1941 — tapasztalatai azt bizonyították, hogy a csapatcsendőrség kiképzési színvonala számos kívánnivalót hagyott maga után.⁷⁹ A kiképzést csapatcsendőrtisztek — akiket külön tanfolyamokon,⁸⁰ illetve lehetőség szerint a tábori csendőr tartalékosztagnál készítették fel — és tábori csendőrök vezették. A folyamatos szakképzésről a segregettek tábori rendészeti előadói is gondoskodtak, akik a csapatcsendőrség működését is ellenőrizték.⁸¹

A Tábori rendészeti szolgálat című szabályzatban, illetve a hadiállománytáblákban rendszeresített csapatcsendőr létszám úgy látszik túl kevésnek bizonyult feladatának ellátására, mert már 1943-ban megindult a csapatcsendőrség átszervezése és létszámának növelése. Ez utóbbit főleg az 1943-as doni harcokban megsemmisült 2. magyar hadsereg — visszatért — tisztjei szorgalmazták, akik közül többen a tábori és csapatcsendőrség kis létszámát is a bekövetkezett katasztrófa okai közé sorolták,⁸² mondván, hogy a 2. magyar hadsereg nem rendelkezett olyan erős és képzett tábori rendészeti szervezettel, amely a hadsereg felbomlását megakadályozhatta, a visszaözönlőket feltartóztathatta, visszafordíthatta volna.

72 A csapatcsendőrség feladata három fő részre oszlott

— tábori rendészeti feladatok

— kémelhárító feladatok

— egészségügyi rendészeti feladatok.

Mindhárom feladatot részletesen tárgyalja a Kivonat az „Ideiglenes utasítás a csapatcsendőrök számára” című segédletből címmel megjelent kiadvány. HL 12. gyalogdandár parancsnokság 1935—1944. TL 38.

73 Táb. rend. szolg. 19. o.

74 Uo. 20. o.

75 Uo. 21. o.

76 Uo. 20. o.

77 Uo. 20. o.

78 HL Vkf. elm. 5. 1941/59 000.

79 A csapatcsendőrség alacsony fokú kiképzettségét igazolja a 2. magyar hadseregparancsnokság által 1940. augusztus 16-án kiadott parancs is. „... A csap. csendőrszemélyzet a táb. cső. kíségetését szolgálja, főleg rendészeti és H. K. (hírszerző és kémelhárító — Sz. S.) szolgálatra alkalmazható. Célszerű, ha a községek bejáratánál végzendő igazoltatást is csapatcsendőrök hajtják végre. Ehhez azonban megfelelően kell kioktatni őket mert közegeim megállapították, hogy egyes igazoltatók szervek bármilyen igazolványt megfelelően tartanak az igazoláshoz és hogy *nagyn részük még olvasni sem tud.*” (Kiemeltől tőlem — Sz. S.) HL 2. magyar hadseregparancsnokság. 563/2. hds. I. b. 40. VIII. 16. számú parancs.

80 A csapatcsendőrtiszti tanfolyamok ideje általában két hét volt és különböző alakulatok állították fel. 1943. június 21. és július 7. között a 101. gépkocsizó tanezred szervezett „forgalom és csapatcsendőr tiszti” tanfolyamot Vácott. HL Szegedi V. hadtestparancsnokság. 1943. évi 25. számú bizalmas hadtestparancsnoksági parancs. 1944. februárjában pedig — feltehetőleg a csapatcsendőrség létszámának növelésével összefüggően — „központi csapatcsendőrtiszti és tiszt helyettesi tanfolyam” indult. HL HM Elm. 20. 1944. 102.431

81 Táb. rend. szolg. 20. o.

82 Ilyen értelemben jelentette haditapasztalatait Farkas Zoltán ezredes, a 22. gyalogezred parancsnoka és Solyomossy Ulászló vezérőrnagy is. HL 2. magyar hadseregparancsnokság Farkas Zoltán, illetve Solyomossy Ulászló jelentései.

Alig egy hónappal a megsemmisítő doni vereség után, vitéz Solymossy Ulászló vezérőrnagy, a 12. könnyű hadosztály parancsnoka Nádas Lajos vezérkari ezredesnek, a IV. hadtest vezérkari főnökének a hadosztály átszervezésével kapcsolatos problémák ügyében írt levelében a csapatcsendőrség átszervezésére is javaslatot tett: „Felette kívánatosnak látnám egy ho. csapatcsendőr század felállítását. Feladata a *legfeszesebb* rendészeti szolgálat ellátása mellett a vakréműlet és helyt nem állás *erőszakos* ellensúlyozása volna.”⁸³ (Kiemelések tőlem — Sz. S.) A javaslat ebben a formában nem valósult meg, hiszen ellenkezett volna a Tábori rendészeti szolgálat című szabályzat azon pontjával, amely kimondta, hogy „... több csapattest csapatcsendőrsége nem egyesíthető”.⁸⁴ A csapatcsendőrök létszámának az emelésére azonban sor került, a „bővített csapatcsendőr szervezet” a HM 11.208/M. 1. b.—1944. számú rendelet közölte, amely 1944. február 10-én jelent meg.⁸⁵ E rendelet értelmében a gyalogezredek törzsébe 1 hivatásos tisztből, 1 hivatásos csendőr tiszthelyettesből, 6 tisztesből és 24 honvédből álló szakaszt osztottak be. A zászlóaljtorzsek csapatcsendőrségét 1 hivatásos tiszthelyettes, 2 tisztes és 8 honvéd (egy raj) alkotta, míg a lövés és géppuskás századoknál 1 tisztes vezetésével 4 honvéd (1/2 raj) látta el ezt a szolgálatot.⁸⁶ A rendelet a csapatcsendőrök számára géppisztolyt rendszeresített, azok kiadásáig viszont a puskát, illetve karabélyt hagyta meg mint előírt, rendszeresített fegyvert. Szolgálatukat a csapatcsendőrök honvédségi egyenruhában látták el, bal mellükön „Csapatcsendőr” feliratú jelvénnel, kistollforgós tábori sapkában, lehetőleg feltűzött szuronnal. (Ez természetesen puska esetén értendő.) Számukra külön igazolványt adtak ki, amelyen a csapattestparancsnok és a csapatcsendőrtiszt névaláírásán és a csapattest körbélyegzőjén kívül, az igazolvány tulajdonosa névaláírásának, valamint jobb és bal mutatóujja ujjlenyomatának is szerepelni kellett.⁸⁷

A csapatcsendőrséget 1944 végén 1945 elején a tábori csendőrséggel együtt *tábori biztonsági szolgálat*á olvastották össze,⁸⁸ amely feladatát egészen a háború befejezéséig látta el. A csapatcsendőrök alkalmazására azonban még a II. világháború — európai — befejezése után is sor került egy rövid időre. A Felső-Ausztriában lévő „Dél magyar katonai parancsnokság”, az amerikai hatóságok engedélyével, rendészeti feladatok ellátására, csapatcsendőrséget állított fel és részükre fegyverviselési engedélyt is kért, és kapott az amerikai hadsereg illetékes hatóságaitól. Mindez történt 1945 május végén.⁸⁹

A tábori csendőrség tevékenysége (1938—1944)

A tábori csendőrség alkalmazására első ízben 1938 őszén került sor⁹⁰ amikor az ún. első bécsi döntés értelmében Magyarországhoz visszacsatolt felvidéki területek katonai megszállása bekövetkezett.⁹¹ A megszállást végrehajtott katonai alakulatok állományába kis létszámú tábori csendőrsztagok is tartoztak, ame-

⁸³ 1943. március 13-án kelt Solymossy idézett levele. HL 2. magyar hadseregparancsnokság. 20. csomó 225. főlíó.

⁸⁴ Táb. rend. szolg. 21. o.

⁸⁵ HL 10. könnyű hadosztály parancsnokság 1944. M 64

⁸⁶ Uo.

⁸⁷ Táb. rend. szolg. 21. o.

⁸⁸ A tábori biztonsági szolgálat felállításáról a HM 100.482/elm.—1944. számú rendelet intézkedett. HL Film-tár 1719.

⁸⁹ Az említett parancsnokság 1945. május 24-i 51/1945. számú parancsának 7. pontja így szól: „Az amerikai hatóságokkal történt megbeszélések kapcsán: 7. A cső. és csap. cső-k részére szükséges fegyverviselési igazolványokat a körzeti pk-oknak szétosztásra csatoltan kiadom.” HL 3. magyar hadseregparancsnokság.

⁹⁰ Ezt az időpontot látszik igazolni Balogh Lajos volt csendőr őrmester kérvénye is, amelyben a csendőrséghez való visszavételét kéri. Kérésének támogatására hozza fel, hogy „... 1938. október hó 17 napján önként jelentkeztem a csendőrségnél és 1938 év november 25-ig mint tábori csendőr teljesítettem szolgálatot.” HL HM Eln. 20. 1940. 2679

⁹¹ Az első bécsi döntésre 1938. november 2-án került sor. Ribbentrop német és Ciano olasz külügyminiszter „ki-jelölte” Magyarország és Csehszlovákia új közös határát.

A csapatcsendőr szervezet a HM 11.208/M. 1. b.—1944. számú rendelet megjelenése előtt és után

ALAKULAT	RENDELET ELŐTT	RENDELET UTÁN
Gyalogezred törzs	1 főtiszt, 1 hivatásos csendőr tiszthelyettes	1 hivatásos főtiszt, 1 hivatásos csendőr tiszthelyettes, 6 tisztes, 24 honvéd (1 szakasz)
Zászlóalj törzs	1 tiszthelyettes	1 hivatásos tiszthelyettes, 2 tisztes, 8 honvéd (1 raj)
Lövész század	2 tisztes	1 tisztes, 4 honvéd (1/2 raj)
Géppuskás század	4 tisztes	1 tisztes, 4 honvéd (1/2 raj)
Kerékpáros lövész század	2 tisztes	1 tisztes, 4 honvéd (1/2 raj)
Gyalog hadosztály felderítő osztály	1 hivatásos csendőr tiszthelyettes	1 hivatásos csendőr tiszthelyettes, 2 tisztes, 8 honvéd (1 raj)
Lovas század	1 tisztes	1 tisztes, 7 honvéd (1/2 raj)

Megjegyzés: A lovas csapatcsendőr személyzet kivételével mindenki kerékpáron, felderítő osztályoknál, törzseknél a tisztek és tiszthelyettesek motorkerékpáron teljesítenek szolgálatot. A kerékpár anyag fokozatosan kerül kiadásra. Csapatcsendőr tisztes — ha lehet — továbbszolgáló tisztes, csapatcsendőr — ha lehet — tisztes legyen!

lyek feladata a tábori rendészeti szolgálat ellátása volt. Tevékenységüket csak rövid ideig folytatták, mivel a mozgósítás megszűntével a tábori csendőri szolgálatra beosztott csendőrök visszatértek békebeosztásukba.

A Kárpátalja 1939 tavaszán történt elfoglalása alkalmával valószínűleg újból sor került a tábori csendőrség felállítására,⁹² de néhány napos tevékenység után ismételen beszüntette tevékenységét.

Jelentősebb tevékenységet fejtett ki, az 1940 tavaszán ismét felállított tábori csendőrség, 1940 szeptember—októberében, Észak-Erdélynek az ún. második bécsi döntés⁹³ értelmében Magyarországhoz történt visszacsatolása idején. A Magyarország és Románia között Erdély hovatartozásának kérdése miatt állandóan fennálló feszült viszony, amely már 1939-ben is háborús veszéllyel fenyegetett, 1940 tavaszán veszélyesen elmérgesedett. Megszaporodtak a határ menti összetűzések, a kölcsönös határsértések. A magyar katonai és politikai vezetés jelentős része a fegyveres konfliktus lehetőségét sem tartotta kizártnak, és készült is egy esetleges katonai megoldásra Romániával szemben.

A rendkívüli viszonyokra való tekintettel már 1940 májusában elkezdődött a tábori csendőrség újbóli megszervezése. A csendőrkerületek, a HM 1843/M. 20.—1940. számú, 1940. május 22-én kelt rendelete alapján⁹⁴ megkezdték a tá-

⁹² Erre vonatkozóan lásd: Magyar királyi csendőrség. Összeállította: Kövendy Károly. (Toronto 1973. Kövendy Károly kiadása. 430 o.) 69. o.

⁹³ A második bécsi döntés Magyarország és Románia új közös határát határozta meg. A döntőbíró ismét Ribbentrop és Ciano volt, 1940. augusztus 30-án Bécsben.

⁹⁴ Erre a rendeletről hivatkozva indította útba a II. csendőrkerületi parancsnokság Reviczky Zsigmond századost hadibeosztásába. Beosztása a „Gyorshadtest tábori csendőrszakasz parancsnoka” volt. HL HM Eln. 20. 1940. 75.438

bori csendőri szolgálatra kijelölt tisztek és legénység útbaindítását a különböző honvédségi alakulatokhoz.⁹⁵ A csendőrkerületek a dandárparancsnokságokra 4—4 csendőrt, a hadtestparancsnokságokra 28—28 csendőrt vezényeltek tábori csendőri szolgálatra. A hadtestparancsnokságokra vezényeltek mintegy egynegyede nyomozó altiszt volt.⁹⁶ 1940 júliusában önálló „tábori csendőr nyomozó-osztagok” felállítására is sor került,⁹⁷ amelyeket különleges alkalmazásra szánt a Fővezérség.

A tábori csendőrség „háborús alkalmazására” ekkor még nem került sor, mivel a fentebb említett második bécsi döntés, mindkét fél „legnagyobb elégedettségét kivíva” békés úton rendezte a vitás erdélyi kérdést. A döntés értelmében 1940 szeptemberében megindult a „Szent Koronához visszatérő keleti és erdélyi részek” katonai megszállása. Ezt a feladatot elsősorban a 2. magyar hadsereg alakulatai hajtották végre, amelynek az állományába tartozott a felállított tábori csendőrség őrsének, szakaszainak a jelentős része, de az 1. és a 3. magyar hadsereg alakulatai is kivették részüket az akcióból.

A 2. magyar hadsereg kötelékébe tartozó tábori csendőröket a hadsereg főszállásmesterének rendelték alá, aki a tábori rendészeti ügyeket is intézte.⁹⁸ Ezek a tábori csendőrök 4 fős tábori csendőrsbe, illetve 28 fős tábori csendőrszakaszba szervezve teljesítették szolgálatukat.⁹⁹ A legfontosabb feladatuk a K. szolgálatban való részvétel,¹⁰⁰ valamint a csapatok K. közegeinek kioktatása, ellenőrzése volt.¹⁰¹ Nagy fontosságot tulajdonítottak ezeken kívül a tábori csendőrök igazoltatásokban való részvételének is, mivel kiderült, hogy az erre a feladatra alkalmazott csapatcsendőrök egy része még olvasni sem tudott.¹⁰² A tábori csendőrök viszont a lehető legalaposabban jártak el minden ügyben, a legkisebb „rendellenességeknek” is döntő jelentőséget tulajdonítottak. Ezt bizonyítja többek között az V. hadtest tábori csendőrszakasza parancsnokának, Árvay csendőr őrnagynak a „M. kir. honvéd Fővezérség anyagi osztályának (hadtápcsoport)” 1940. augusztus 16-án küldött jelentése: „A szakasz különösebb esemény nélkül teljesíti szolgálatát. Több igazoltatás dacára, gyanús egyén nem találtatott. Fehér Ferenc Orosháza—Gyopárosfürdői lakost, mert figyelmeztetés dacára — *szántás közben* — a hadtestparancsnokság hírközpontjának kábelvezetékét elvágta, szándékos rongálás miatt őrizetbe vétettem és további eljárás végett az orosházi csendőr őrsparancsnokságnak adattam át.”¹⁰³ (Kiemelés tőlem — Sz. S.)

A tábori csendőrség feladata volt továbbá a román csapatok által elhagyott hadfelszerelés, illetve a lakosságnál levő fegyverek felkutatása, begyűjtése is.¹⁰⁴ Különleges, a megszokottól eltérő feladatokra is alkalmazták a tábori csendőrséget. Ilyen volt pl. Horthy Miklós kormányzó nagyváradi bevonulásának a biztosítása. Erről a „m. kir. 2. csendőr csoportparancsnokság” 1940. szeptember 7-i jelentésében a következőket olvashatjuk: „A nagyváradi osztály, a nyomozó csoport és a hadsereg tábori csendőrszakasz külön feladata volt a Kor-

95 A csendőrkerületi parancsnokságok 1940. májusától naponta jelentették a HM 20. osztályának a tábori csendőri szolgálatra vezényelt csendőrök számát. HL HM Eln. 20. 1940. 75.551, 75.945.

96 HL HM Eln. 20. 1940. 75.561.

97 HL HM Eln. 20. 1940. 76.087

98 HL 2. magyar hadseregparancsnokság 3. csomó 1. főlíó

99 HL 2. magyar hadseregparancsnokság. Könyvek 4. A tábori csendőrszakasz létszáma 28 fő, 3 tiszthelyettes, 5 törzsőrmester, 2 őrmester és 18 csendőr.

100 HL 2. magyar hadseregparancsnokság. 1104/2.hds.L.b.40.IX.12. számú parancs.

101 HL 2. magyar hadseregparancsnokság. 3. csomó 795. főlíó.

102 Lásd a 79. számú jegyzetet.

103 A 2. magyar hadsereg l.b. osztálya a jelentéshez, 1940. augusztus 17-én a következő megjegyzést fűzte: „Bejegyezve a kémgyanú nyilvt-ba.” HL 2. magyar hadseregparancsnokság. 25. csomó

104 A III. hadtest l. b. osztálya „Fegyverek utáni kutatásra javaslat”-ot jelentetett meg, mely szerint „...katonai járőrök volnának alakítandók, melyek mindegyikéhez egy áll. rendőr vagy táb. cső. volna beosztva. Minden járőrhöz a Magyar Párt-tól egy-egy helyi ismeretekkel rendelkező bizalmi egyént kellene kérni.” HL 2. magyar hadseregparancsnokság. 1. csomó 531/III. ldt. l/b. 40. IX.16.

mányzó Úr Ő Főméltósága bevonulásának és az azt követő ünnepélynek zavartalan biztosítása. A csendőr csoport feladatát pontosan megoldotta.”¹⁰⁵

Miután a tábori csendőrség teljesítette „erdélyi feladatát”, megkezdődött a csendőrök bekebeosztásba történő visszahelyezése. Erre már 1940 szeptemberében is volt példa,¹⁰⁶ de akkor még nem vált általánossá. Ezért a csendőrség felügyelője¹⁰⁷ és a Belügyminisztérium VI.-b. osztálya¹⁰⁸ is kérte a honvédelmi minisztert, hogy lehetőleg minél előbb vonultassák be a tábori csendőri szolgálatot teljesítő csendőr altiszteket a csendőrséghez, mivel távollétük „... a csendőrségnél a szolgálat alapjait érinti.”¹⁰⁹ A kéréseket a Honvédelmi Minisztérium akceptálta és 1940. október 25-ig teljesítette is azokat. Így az I. csendőrkerületi parancsnokság 1940. október 25-én azt jelenthette, hogy a „... tábori csendőr szolgálatra vezényelt legénység közül 4 fő anyaórsére, illetve az 1. nyomozó alsztályhoz bevonult. Ezzel a tábori csendőr szolgálatra vezényelt legénység valamennyi bevonult.”¹¹⁰ Ezzel gyakorlatilag a tábori csendőrség szervezetét 1940 októberében — 1938 novemberéhez hasonlóan — megszüntették.

A feloszlott tábori csendőrség tevékenységét viszont alaposan megvizsgálták. Igyekeztek a mozgósítás idején felmerült nehézségeket feltárni és ezeket a jövőre nézve kiküszöbölni. Mindenekelőtt a létszámviszonyokat vizsgálták meg. Kiderült, hogy „a felszabadult keleti és erdélyi országrész” megszállására a csendőrség a honvédségnek mindössze „... 72 tisztet és 764 altisztet bocsájtott a rendelkezésére, a tábori rendészeti szolgálat ellátására és a hadtáp zlj-ak vezetése céljából.”¹¹¹ Ezek közül is csak 16 tiszt és 444 altiszt teljesített tábori csendőrként szolgálatot.¹¹² A megoldandó feladatokat tekintve ez igen kicsi létszámnak bizonyult, háború esetén ennél jóval több tábori csendőrré lett volna szükség. Nem volt zavartalan a mozgósítás megvalósítása sem — amint az az értékelésből kitűnik. Nem tartották be azt az előírást, hogy az M. állomáshelyhez közel eső őrsökről jelöljék ki a tábori csendőr alakulatokhoz bevonuló embereket: „Pl. a Budapesten megalakuló 3. pécsi hds. pság. táb. cső. szakasza 30 emberéből a nyomozók a miskolci VII. és a többi (a) kassai VIII. cső. (csendőr — Sz. S.) kerületből került vezénylésre. Ennek az lett a következménye, hogy a bevonulásra meghatározott V. hó 26-a helyett csak 27-én este érkeztek be az utolsó emberek. *Komoly esetben* ez nagy zavart okozhatott volna.”¹¹³ (Kiemelés tőlem — Sz. S.) A már említett problémákon kívül nehézséget okozott a beosztott csendőrtisztek rangviszonyainak figyelmen kívül hagyása is. Így fordulhatott elő, hogy a hadseregparancsnokságnál rangban fiatalabb tiszték teljesítettek szolgálatot, mint a hadtesteknél és ez számos súrlódásra adott okot.¹¹⁴ Hiányos volt a tábori csendőrök felszerelése is — a legtöbben pisztolyt nem vittek magukkal, a honvédségtől pedig nem kaptak — nem volt egyöntetű a ruházatuk sem — pl. nem mindenhol viselték a tábori sapkán a kistollforgót —, a tábori rendészeti feladatok ellátására pedig nem voltak kiképezve.¹¹⁵

Ez a néhány kiragadott, jelentősebbnek ítélt példa is azt mutatja, hogy a magyar hadsereg tábori csendőrsége, tábori rendészeti szolgálata 1940-ben még egyáltalán nem volt felkészülve az esetlegesen reá váró feladatok megoldására.

105 HL HM Eln. 20. 1940. 76.832

106 HL HM Eln. 20. 1940. 76.770

107 HL HM Eln. 20. 1940. 76.904

108 HL HM Eln. 20. 1940. 77.194

109 HL HM Eln. 20. 1940. 76.904

110 HL HM Eln. 20. 1940. 77.377. Hasonló tartalmú jelentéseket küldtek a HM-nek a többi csendőr kerületi parancsnokságok is.

111 HL Vkf. Katonai közigazgatás (Továbbiakban Kat. közig.) 1941. 4221/eln.

112 Uo.

113 Uo.

114 Uo.

115 Uo.

1941 áprilisában újból sor került tábori csendőrosztagok felállítására,¹¹⁶ amelyek a „délvidék visszafoglalására” alkalmazott honvéd alakulatok és hadtápcsendőr zászlóaljok állományába tartoztak.¹¹⁷ Alkalmazásuk — a felvidéki és kárpátaljai eseményekhez hasonlóan — csak rövid ideig tartott. A tábori csendőri szolgálatot teljesített csendőrök már 1941 májusában visszatértek békebeosztásukba.¹¹⁸

Alig egy hónapos, nyugodtabb, békésnek tűnő időszak után ismét megkezdődött a tábori csendőrség megszervezése, osztagainak, őrseinek a felállítása, mivelhogy Magyarország bekapcsolódott a II. világháború küzdelmeibe. A magyar kormány egy nappal a német—szovjet háború kitörése után, 1941. június 23-án, megszakította a diplomáciai kapcsolatokat a Szovjetunióval, majd 1941. június 27-én bejelentette a két ország közti hadiállapotot. Erre az ürügyet a kassai bombázás szolgáltatta.¹¹⁹

A Szovjetuniót megtámadó Kárpát-csoport alakulatainak az állományába tábori csendőröket is beosztottak, de ezek létszáma igen csekélyre tehető.¹²⁰ Tevékenységüket, az alacsony létszám ellenére, a vezérkari főnökség 1. osztálya fokozott figyelemmel kísérte. Az osztály számára a katonai közigazgatási előadó már 1941 nyarán „tapasztalati jelentést” kért a Kárpát-csoport tábori csendőrszakszágának parancsnokától, arra vonatkozóan, hogy „... az egyes táb. (csap.) cső. ala-k és szervek milyen feladatokat végeztek? Táb. rendészeti szolg. tekintetében milyen észrevételek merültek fel? A seregest (csapat) pságok-nak a kat. közig. és táb. rendészeti szolg. tekintetében milyen kívánságaik, javaslatok vannak?”¹²¹ A vezérkari főnökség elsősorban azért igyekezett választ kérni ezekre a kérdésekre, mivel a magyar haderő tábori rendészeti szervei háborús tapasztalatok nélkül, a tábori rendészeti feladatok ellátására — lényegében — kiképzetlenül kezdték meg II. világháborús tevékenységüket.

1941 nyarán—őszén tovább folyt a tábori csendőrség létszámának a növelése, ennek ellenére 1941 végén még mindig csak 200—250 fő teljesített tábori csendőrként szolgálatot.¹²² Ezek egy része a megszállt szovjet területeken, másik része az ország határain belül került alkalmazásra.

A megszálló csapatok kötelékébe tartozó tábori csendőrség feladata elsődlegesen az alakulatok belső rendjének, fegyelmének a fenntartása volt, továbbá részt kellett venniük a közbiztonsági, útrendészeti és ellenőrző szolgálat ellátásában is.¹²³ A Magyar Megszálló Csoportparancsnokság a hadsereg fegyelmét, hírnevét aláásó cselekmények megakadályozásában fontos szerepet szánt a tábori csendőrségnek. Az 1941. november 26-án kelt 14. számú Magyar Megszálló Csoportparancsnoksági parancsban az összes alárendeltet figyelmeztette: „... hogy a tábori csendőrség és kirendelt magyar és német járőrök utasítva vannak, hogy lopások, betörések, személyes meggazdagodást célzó fosztogatások, önkényes beszerzések stb. végleges megszüntetése érdekében minden ilyen cselekményt bejelentenek”.¹²⁴

116 A vezérkari főnökség szállásmesteri csoportjánál 1941. április 4-én állítottak fel egy 8 főből álló tábori csendőrsőt. Kalmár Péter tiszthelyettes parancsnoksága alatt. HL HM Eln. 20. 1941. 100.885

117 HL HM Eln. 20. 1941. 97.175

118 A csendőrkerületi parancsnokságok 1941. április végétől május végéig jelentették a HM 20. osztályának a tábori csendőri szolgálatra vezényelt visszatérését békebeosztásukba. HL HM Eln. 20. 1941. 99.142, 99.275, 99.285, 99.399, 99.400

119 A kutatások jelenlegi állása szerint a kassai bombázás a németek provokációja volt.

120 HL HM Eln. 20. 1941. 103.469

121 HL Vkf. eln. 4. 1941. 55.470

122 Erre a létszáma a csendőrkerületek jelentéseiből következtethetünk, amelyek 1941 október—novemberében kerületenként 20—25, tábori csendőri szolgálatra bevonult csendőrrel tesznek említést. Ez a tíz csendőr kerületet figyelembe véve 200—250 fő. A jelentéseket lásd: HL HM Eln. 20. 1941. 98.662, 99.874, 101.182, 114.258

123 HL Magyar Királyi Megszállóparancsnokság 1941—1944. 2. számú Magyar Megszálló Csoportparancsnoksági parancs (1941. október 13.), 63. számú Keleti Magyar Megszálló Csoportparancsnoksági parancs (1942. szeptember 15.)

124 HL Magyar királyi megszállóparancsnokság 1941—1944.

A tábori csendőrség szükségesnek vélt esetben a megszállt területek polgári lakosságával szemben is felléphetett, de hogy ilyen „fellépésekre” hányszor és milyen formában került sor, arról nem adnak hírt (az általam vizsgált) források. Arról viszont igen, hogy a magyar tábori rendészeti közegek szorosan együttműködtek a német tábori csendőrséggel. A 105. gyalogdandár 1941. december 9-i, 17. számú bizalmas dandárparancsnoksági parancsában a következőket olvashatjuk: „Felsőbb rendeletre a jár.-őzést a német táb. cső. szervekkel közösen kell végezni. A Német táb. cső. intk.-ei szerint.”¹²⁵

A német hadvezetés a sikertelen moszkvai csata után — 1941 novembere—decembere — szövetségeseitől újabb és újabb csapatokat követelt a hiányzó, megsemmisült alakulatok pótlására. A magyar kormányhoz Keitel tábornagy juttatta el a német kormány és hadvezetés „kívánságait”.¹²⁶ Az ország katonai és politikai vezetése engedett a német „kérések” és 1942 áprilisában megkezdte a 2. magyar hadsereg kiszállítását a keleti frontra.

A hadsereg személyi állományának feltöltése, felszerelése 1942 kora tavaszán indult meg. A 2. magyar hadsereg tábori rendészeti szolgálatának a megszervezésére is ugyanebben az időszakban került sor. A hadsereg tábori rendészeti szolgálata a Tábori rendészeti szolgálat című szabályzatban foglaltak szerint tábori és csapatcsendőrökből kellett, hogy álljon. A vezetés igyekezett is betartani ezeket az előírásokat. A csendőrkerületi parancsnokságok 1942 márciusától folyamatosan jelentették a HM 20. osztályának a tábori csendőri szolgálatra vezényelték létszámát; ezeket a csendőröket a hadsereg-, valamint a hadtest- és hadosztályparancsnokságokhoz indították útba.¹²⁷ A 2. magyar hadsereg tábori csendőr törzstisztjévé Rezsóházy Boldizsár csendőr alezredest nevezték ki,¹²⁸ aki az egész 2. magyar hadsereg tábori rendészeti szolgálatát vezette. A hadtest- és hadosztályparancsnokságokhoz beosztott tábori csendőrtisztek a hadtest, illetve hadosztály I. b. osztályok állományába kerültek. A beosztott tábori csendőrök feladata megegyezett a már megszállt szovjet területeken tevékenykedő csendőrökével. Útrendészeti, közbiztonsági szolgálatot láttak el a hadsereg Donhoz történt felvonulása idején.¹²⁹ A tábori csendőrség feladatában a nagy változást a szovjet hadseregnek a 2. magyar hadseregre nézve katasztrófális támadása hozott. E támadás idején elsősorban a hadsereg felbomlását kellett volna a tábori csendőrségnek megakadályoznia, ezt azonban a legkeményebb eszközök alkalmazásával sem sikerült elérnie.

A szovjet hadsereg támadása 1943. január 12-én indult meg a Don folyónál védelemben levő 2. magyar hadsereg alakulatai ellen. A szovjet csapatok már a támadás első napján jelentős sikereket értek el, amelyeket 1943. január 16-án és 17-én további győzelmek követtek. A gyengén felszerelt magyar csapatok nem tudták feltartóztatni a jelentős létszámfölényben levő, hatalmas páncélos erőket felvonultató szovjet támadást. Elkezdődött a 2. magyar hadsereg hátrálása, amely rövidesen menekülésbe csapott át. A hadseregparancsnokság, valamint a hadtest- és hadosztályparancsnokságok megpróbálták a menekülő, életüket menteni akaró katonákat megállítani és újra harcba vetni. Ezt a feladatot a hadsereg kötelékébe tartozó tábori csendőröknek kellett volna megoldaniuk. Ilyen irányú alkalmazásukat a 7. könnyű hadosztály parancs-

125 HL Magyar királyi megszállóparancsnokság 1941—1944.

126 Keitel tábornagy 1942. január 20—22. között járt Magyarországon és akkor terjesztette elő a német hadvezetés „kívánságait”. A találkozó — Keitel és a magyar katonai vezetés — részletes leírását lásd: A 2. magyar hadsereg megsemmisülése a Donnál. Összeállította: *Horváth Miklós*. Budapest, 1959. 387. o., 9—15. o. (A továbbiakban — *Horváth*)

127 HL HM Eln. 20. 1942. 113.093, 113.111, 113.201

128 Adalékok a Horthy-hadsereg szervezetének és háborús tevékenységének vizsgálatához (1938—1945). Összeállította: *Csima János*. Budapest, 1961. HM Központi Irattár kiadása. 423. o. 13 melléklet. 208. o., (a továbbiakban — *Csima*)

129 HL 2. magyar hadseregparancsnokság. 637/2.hds. I.a.42. VI. 20.

noka, vitéz Szabó László vezérőrnagy — korábban római katonai attasé, majd a Mussolini vezette Salói Köztársaságban magyar követ — már 1943. január 12-én elrendelte: „... táb. csendőröket kirendelni a Jaryw Riegelbe visszaözönlőket felfogni”.¹³⁰ Hasonló intézkedéseket, parancsokat adtak ki valamennyi hadtest- és hadosztályparancsnokánál is. Erről Tavassy Lajos csendőr alezredes így számolt be: „... a csapatok visszaözönlése már 13-án megkezdődött. A vkf. parancsa folytán 13-án magam, 14-én Dárdai vk őrnaggyal a *legkíméletlenebb* módon szedtük össze, *csendőrök* segítségével, a szomszédos Kachatowka községben a visszaözönlőket, s azokat csoportokban, tiszték parancsnoksága alatt, az elrendelt helyre irányítottuk.”¹³¹ (Kiemelések tőlem — Sz. S.) Ugyanezen feladatok megoldására kapott parancsot vitéz Hermándy-Berez György vezérkari százados¹³² is, aki 1943. január 16-án vonult be szabadságáról és jelentkezett a III. hadtest parancsnokánál, gróf Stomm Marcell vezérőrnagynál. „A hdt. pk. úr írásbeli pcs-al elrendelte” — írta igazoló jelentésében vitéz Hermándy-Berez százados — „hogy Sinije Lipjagi körvédelmi parancsnokságát haladéktalanul vegyem át. Az oda visszaözönlőket egységbe szervezzem be, az onnan további visszaözönlést minden körülmények között akadályozzam meg és a fegyelmet minden eszköz igénybevételével állítsam helyre.”¹³³ Vitéz Hermándy-Berez százados a kapott parancsot igyekezett minél jobban végrehajtani. Már január 17-én hozzákezdett a „rendcsináláshoz”: „Az ott levő (Szinyije Lipjagiban — Sz. S.) táb. cső. őrs, valamint az általam ismert, feltétlen megbízható honv.-ekből 2 szak. erejű táb. csőseget szerveztem. Egy szak.-al lezártam a Botscharoff felől bevezető utat a visszaözönlők menetvonalát. Feladatuk volt a visszaözönlőket ott felfogni, gyűjteni és 100 fős csoportokban hozzá *kísérni*. Járműveket a kijelölt telephelyre irányították. A másik szak.-al a Stari Oszkolba vezető utat zártam le, azon keresztül csak írásbeli engedélyemmel távozhatott bárki.”¹³⁴ (Kiemelés tőlem — Sz. S.)

A menekülők megállításának a feladata meghaladta a kis létszámú, szétosztórtan tevékenykedő tábori csendőrség erejét. Ezért a tiszték személyesen igyekeztek a „megingott, hitüket vesztett alakulatoknál” rendet teremteni. Vitéz Oszlányi Kornél ezredes, a 9. könnyű hadosztály parancsnoka, a szomszédos, „megingott” 6. könnyű hadosztály területén próbált rendet teremteni: „... vkf-ömmel, nemes zágoni Barra Zsigmond vk. őrnaggyal és az 1. a-ból két tiszttel és 6 tábori csendőrrel a helyszínre értem és ott vitéz Ginzkey Oszkár vezérőrnagyot, a 6. k. ho. parancsnokát felkértem, hogy segítsen a visszaözönlő részek megfordításában. Ez személyes vezetéssel és a legnagyobb eréllyel, *pisztollyal* a kézben sikerült, közben törzsem *két tisztje*, és pedig Bajai Pál hadnagy és Ghiczy János zászlós *megsebesült*.”¹³⁵ (Kiemelések tőlem — Sz. S.)

A hadsereg parancsnoksága, látva a hadsereg nagymérvű bomlását, a legkeményebb rendszabályokhoz, a felkoncoláshoz nyúlt. Ezt vitéz Jány Gusztáv vezér- ezredes, hadseregparancsnok hírhedtté vált 1943. január 24-i hadseregparancsa rendelte el az ellenszegülőkkel szemben. Ennek a parancsnak a 8. pontja, a rendteremtés érdekében, tábori csendőrosztagok felállításáról is intézkedett: „Minden ép. a *legkeményebb emberekből* állítson össze mielőbb 1—1 táb. cső. osztagot, kiket karszalaggal, rajta 'cső' felírással és igazolvánnyal kell el-

130 HL 2. magyar hadseregparancsnokság. A 7. könnyű hadosztály harctudósítása.

131 HL 2. magyar hadseregparancsnokság. Tavassy Lajos alezredes harctudósítása 1943. január 15—26. A „segítő” tiszt: Dárdai Vilmos vezérkari őrnagy a III. hadtest hadműveleti osztályáról. *Horváth* 379. o.

132 Vitéz Hermándy-Berez (Berencz?) György vezérkari százados az 52/III. zászlóalj parancsnoka volt. *Horváth* 380. o.

133 HL 2. magyar hadseregparancsnokság. Vitéz Hermándy-Berez százados harcesemény jelentése.

134 Uo.

135 HL 2. magyar hadseregparancsnokság. Oszlányi Kornél ezredes jelentése.

látni. Ezek feladata a feltétlen rend és a parancsok teljesítésének *kierősza-
kolása*.”¹³⁶ (Kiemelések tőlem — Sz. S.)

A meglevő és a hadseregparancs alapján felállított tábori csendőrsztagok, úgy látszik, kevésnek bizonyultak a hadsereg bomlásának a megakadályozásához, mivel a különböző hadtest- és hadosztályparancsnokságok egyéb, karhatalmi alakulatok felállítását is elrendelték. A VII. hadtest parancsnoksága a 108. hadtápszázad és a 103. rocsó század megmaradt állományából, valamint egy 21 fős tisztí szakaszból karhatalmi századot szervezett, Szigethy csendőr főhadnagy parancsnoksága alatt.¹³⁷ A század feladata, a hiányzó tábori és csapatcsendőrök feladatainak az átvétele, jelen esetben a visszaözlők felfogása, a rendfenn-tartás volt.¹³⁸ Ugyanezeket a feladatokat kellett megoldani a különböző hely-
ségekben létrehozott állomásparancsnokságoknak is. Lóskay Ferenc ezredes, aki „szívből megutálta a magyar bakát”, mint Nowy Oskol állomásparancsnoka, a következő intézkedéseket foganatosította: „... először törzset alakítottam ma-
gamnak az ottani hadtáplj. tisztjeiből, azután a rendelkezésemre bocsátott 30 csendőrt 100 főre kiegészítettem, végül felállítottam egy 25 főnyi tisztí sza-
kaszt.”¹³⁹ Az így megszervezett 100 főnyi csendőrcsoport feladata a csellengő emberek összefogdosása, a rend és a biztonság helyreállítása, valamint a par-
tizánok elleni harc volt.

Lóskay ezredes, hogy parancsainak megfelelő nyomatékot adjon, egy négy főnyi, csendőrökből álló kivégzőrészleget is összeállított, amely szűkebb tör-
zséhez tartozott és állandóan kísérte.¹⁴⁰ Lóskay ezredeshez hasonló és hírhedt tevékenységet fejtett ki Martsa Sándor ezredes is, aki Kacsatovkán szervezett tisztekből és legénységi állományúakból karhatalmat. „A karhatalmat kivéte-
les jogokkal ruháztam fel” — írta — „és éltek is ezzel a jogukkal. Visszaözlés, megfutamodás ki volt zárva. A karhatalmat utcasarkokon, tereken, jó ki-
látást nyújtó házakban helyeztük el, *nem harcoltak*, de mindig talpon kellett lenniük, rajnál kisebb csoportokban nem mutatkozhattak, zárt rendben, fel-
tűzött szuronyal, a pk-oknál gpi. — *rontottak ki őrhelyükről és csaptak le könyörtelenül a rendbontókra.*”¹⁴¹ (Kiemelések tőlem — Sz. S.) A martsák, lóskayak által összefogdosott katonákat, tiszteket a hadsereg parancsnoksága ismét fegyveres alakulatokba próbálta szervezni, ezért ún. gyűjtőállomásokat jelöltek ki (főleg raktárak, istállók szolgáltak erre a célra) és „... az irányító szolg-al megbízott, valamint a karhatalmi járőrök ezekbe a gyűjtőállomásokba *terelték*... a ti-eket és a leg-séget és onnan *fedezet* mellett vitték a harcoso-
kat hadrendi ala-okhoz, ill. az egyes védőkörletekbe.”¹⁴² (Kiemelések tőlem — Sz. S.)

A kivégzések, „erélyes fellépések” ellenére sem akart helyreállni a fegyelem és a rend a menekülő, szétvert csapatok körében. A különböző szintű parancs-
nokságok ezért továbbra is a „legkíméletlenebb szigor” alkalmazását helyezték kilátásba a helyt nem állókkal szemben. A „szigor” végrehajtását, alkalmazását pedig elsősorban a tisztek, tábori és csapatcsendőrök feladatává tették.¹⁴³ Köz-
ben megindult az arcvonalból már 1943. január 24-én kivont 2. magyar had-
sereg egyes részeinek a hátrairányítása az átszervezési területekre. A hátra-
irányítással kapcsolatos parancsában Jány vezérezredes ismételten hangsúlyoz-

136 A hadseregparancs 294/2. hds. I. a. 43.I.24. számon jelent meg. HL 2. magyar hadseregparancsnokság.

137 HL 2. magyar hadseregparancsnokság. 21. csomó 46. főlíó.

138 Uo.

139 HL 2. magyar hadseregparancsnokság. Lóskay ezredes jelentése. (21. csomó 500—501 főlíó)

140 Uo. 535. főlíó

141 HL 2. magyar hadseregparancsnokság. Mártsa Sándor ezredes jelentése (24. csomó 727—728. főlíó

142 Uo.

143 Vö. Vargyassy Gyula vezérőrnagy 1943. január 29-i parancsával. HL 2. magyar hadseregparancsnokság. 19. csomó 586. főlíó.

ta, hogy „... a legkíméletlenebb szigort kell alkalmazni, különben soha nem lesz rend.”¹⁴⁴ Ugyanez a parancs utásította a belgorodi állomásparancsnokot, hogy „... alakítson tábori csendőrei parancsnoksága alatt járőröket, ezek járják be Belgorodot és minden embert tartóztassanak le, kísérjék gyűjtő állomásra, honnan azokat oda kell zárt rendben vezetni, hol beosztást nyernek.”¹⁴⁵ Hogy az átszervezési, gyülekezési területre menetelő oszlopok fel ne bomoljanak a IV. hadtest parancsnoka elrendelte, hogy „... minden menetelő csoport végén tábori csendőr jár. legyen beosztva, amely bárminő kilépést akadályozzon meg.”¹⁴⁶ Hasonló értelmű parancsot adott ki a 2. magyar hadsereg parancsnoksága 1943. február 27-én, amely így hangzott: „Meneteknél csak pihenők alatt szabad kilépni. Ilyenek tartására a parancsnokoknak gondolni kell. Lemaradozókat tábori csendőrök, ha kell *testi fenyítéssel* is kényszerítsenek, hogy beosztásukban maradjanak.”¹⁴⁷

Az átszervezési területekre megérkezett alakulatokat kemény fegyelmező gyakorlatoknak vetették alá, mivel a legnagyobb gondot továbbra is a rendnek és a fegyelemnek a helyreállítása okozta. A 23. könnyű hadosztály parancsnoka, Vargyassy Gyula vezérőrnagy, 1943. március 3-i parancsában szinte szó szerint megismételte az 1943. január 24-i hadseregparancs 8. pontját, amely kimondta, hogy „Minden ápk. a legkeményebb emberekből állítson össze egy-egy táb. cső. osztatot kiket 'cső' felírású karszalaggal és igazolvánnyal kell ellátni. Ezek feladata az állomás területén a feltétlen rend és parancsok teljesítésének kierőszakolása.”¹⁴⁸

A 2. magyar hadsereg maradványai 1943. március 10-én érkeztek meg véglegesen az átszervezési területre. Ott egy kilenc hadosztályból álló, két hadtestbe szervezett magyar haderő maradt, melyet a „magyar királyi megszálló erők parancsnoksága” irányított. A megszállt szovjet területeken maradt alakulatok kötelékében tábori csendőrök természetesen továbbra is teljesítettek szolgálatot. Feladatuk ismét a doni katasztrófa előtti tevékenységre „korlátozódott”. A VII. hadtest parancsnoksága 1943. május 28-án a hadtest törzsszázadába beosztott (tábori) csendőrszakasz feladatairól a következőképpen intézkedett: „Járőrözés az eddigiek szerint (németekkel karöltve). Az állomástiszttel együttműködve Koresten-ben és környékén elhelyezett hdt. közv. alakulatoknál a fegyelem és a rend fenntartásának a támogatása és általában a tábori rendészeti szolgálattal kapcsolatos feladatok. Nagyobb csoportosulásoknál (szab. vonat) felvételezéseknél (ello) a fegyelem és a rend fenntartása. Koresten és környékén időnként a polgári lakosságnál razzia tartása, annak ellenőrzése, hogy kincstári tulajdont képező bármely felszerelési, vagy egyéb cikk nem került-e illetéktelen kezébe. A csapatokhoz beosztott tábori csendőrök munkakörének ellenőrzése, oktatása, továbbképzése.”¹⁴⁹

Mialatt a keleti hadműveleti területen maradt magyar haderő és a kötelékébe tartozó tábori csendőrség, többek között a fentebb említett feladatokat végezte, az országba visszatért 2. magyar hadsereg maradványait szigorú karanténba zárták — amire nem csak egészségügyi okokból került sor — és megkezdődött a harcokban részt vett tisztek „haditapasztalatainak” jelentése. A beküldött jelentések közül jó néhány foglalkozott a tábori csendőrség kérdésével is. Farkas Zoltán ezredes, aki a 22. gyalogezred parancsnoka volt, jelentésében ezt írta: „A táb. cső. kevés volt és nem állt a helyzet magaslatán. A

144 HL 2. magyar hadseregparancsnokság. 423/2.hds. I.a.43.I. 30 szám (21. csomó 261. főlíó)

145 Uo.

146 HL 2. magyar hadseregparancsnokság. IV. hadtest 567. számú naplómelléklet (18. csomó 316. főlíó)

147 HL 2. magyar hadseregparancsnokság. 720/2.hds. I.a.43.II. 27. számú parancs. (24. csomó 556. főlíó)

148 HL 2. magyar hadseregparancsnokság. 24. csomó 567. főlíó

149 HL VII. hadtestparancsnokság 1943—1945. 1943. évi 23. számú hadtestparancsnoksági parancs.

táb. cső., mint ahogy a németeknél van kérlelhetetlen szigorúsággal kell, hogy eljárjon a visszafutókkal. Külön táb. cső. szd-okat kellene felállítani honként. Ezek már a békeszolgálatukat is a csendőrségnél kellene eltölteniök és erre a szolgálatra kellene nevelni őket. A német tábori csendőrtől rettegnek a német katonák.”¹⁵⁰ Hasonlóképpen vélekedett a tábori csendőrségről vitéz Bajay Ferenc csendőr alezredes is, aki a 106. hadtápszázalaj parancsnoka¹⁵¹ volt a keleti fronton. Javaslatát elsősorban a hadtápszolgálat szempontjait figyelembe véve tette meg: „A htp. szolgálat ellátása szempontjából pedig a táb. cső. szak. létszámának felemelését tartom szükségesnek. A htp. szolgálat mint legtöbb esetben szakszolgálat megfelelően képzett szakőzeget (sic!) csendőröket, igényel, kik az erős szolgálat következtében a csekély létszámokra való tekintettel erősen igénybe vannak véve és már pár fős veszteség esetén a szolgálat ellátása terén hiányok állhatnak elő. A táb. cső. szakaszhoz lehetőleg fiatal, jókézett (sic!) csendőrök vezénylendők, mert az idősebb korosztályú csendőrök a nehéz és erős szolgálatban idő előtt kidőlnék.”¹⁵²

A magyar katonai vezetés, a beérkezett jelentések és egyéb háborús tapasztalatok alapján, arra a megállapításra jutott, hogy a magyar haderő tábori rendészeti szolgálata képtelen megbirkózni a reá háruló feladatokkal, ezért a tábori rendészeti szolgálat szervezetének átszervezésére és létszámának emelésére van szükség.¹⁵³ Mivel a magyar hadseregben a tábori rendészetet a kidolgozott utasítások és szabályzatok ellenére is mintegy ad hoc szervezték meg, a vezérkar jónak látta ezen a gyakorlaton változtatni; erre 1944-ben került sor. Az 52 640/eln. 5. vkf.-1944. számú rendelet központi csapatcsendőr tiszti és tiszthelyettesi tanfolyam felállítását rendelte el, hogy a tábori és csapatcsendőr tisztek megfelelő kiképzésben részesüljenek.¹⁵⁴ A februárban induló tanfolyamra a csendőrség felügyelője vitéz Fejérvény Gyula csendőr őrnagyot rendelte ki oktatótiszttül, segédőtisztként pedig dr. Vásárhely Gyula tartalékos főhadnagyot vezényelte. (Ez utóbbi a tábori rendészet főnökéhez volt beosztva.)¹⁵⁵

A kibővített és létszámában jelentős mértékben megnövelt csapatcsendőrség mellett¹⁵⁶ a tábori csendőrség létszámának az emelésére is történt intézkedés. 1944. márciusában: „A Honvéd Vezérkar főnöke egy tábori csendőrzlj.-at állított fel és ezt a tábori rendészet főnökének rendelte alá. Feladata: 1. Azon tábori rendészeti feladatok megoldása, melyeket a hadműveleti területen levő táb. rendészet szervei *létszámhiány* miatt megoldani nem tudnak. 2. Záróvonal hatékonyabb ellenőrzése. 3. Az ott átmenő gk. forgalom ellenőrzése. 4. Vonatrendészeti szolgálat megszervezése, végrehajtása. 5. Ezek mellett, mint táb. cső. tart. osztag is működik.”¹⁵⁷ (Kiemelés tőlem — Sz. S.) Ez a felállított alakulat nem volt más, mint a Tábori rendészeti szolgálat című sza-

150 A jelentéshez a következő megjegyzést fűzték a Vkf. 1. osztálya részéről: a javasolt tábori csendőrszázadhoz — „Igen”, a „szigorúhoz” — „A miénk »jó ember« mindenki az.” HL 2. magyar hadseregparancsnokság. Farkas Zoltán ezredes haditapasztalatai (16. csomó 368. fólió, illetve 24. csomó 78. fólió)

151 A hadtápszázalajak a katonai közigazgatás alá tartozó területeken tevékenykedtek elsősorban. A keleti hadszíntéren a 101., 102., 105., 106., 108 és a 109. hadtápszázalaj teljesített szolgálatot. Minden ilyen zászlóalj állományába egy tábori csendőrszázak is tartozott. HL HM Eln. 20.1942. 115.479

152 HL 2. magyar hadseregparancsnokság. Vitéz Bajay Ferenc alezredes jelentése. (24. csomó 636. fólió.)

153 „A m. kir. honvéd vezérkar főnökének f. hó 4-én kelt 52.640/eln.5.vkf.—1944. sz. rendeletére: I. A háborús tapasztalatok a tábori csendőrség szervezetének az eddiginél terjedelmesebb kiképzését, jog és hatáskörének kibővítését tették szükségessé. 1. A táb. cső. új szervezetét és bővített hatáskörét a helyesbített „E-Táb. cső. szolg.” c. szabályzat fogja tartalmazni.” HL Szegedi V. hadtestparancsnokság. 1938—1944. évi 8. számú bizalmas hadtestparancsnoksági parancs. (1944. február 14.)

154 Uo.

155 A vezénylést a 130/cső.fel.eln.—1944. számú előterjesztés tartalmazta. HL HM Eln. 20. 1944. 102.431.

156 Lásd a „Csapatcsendőrség” cím alatti.

157 *Csima*: 246. o.

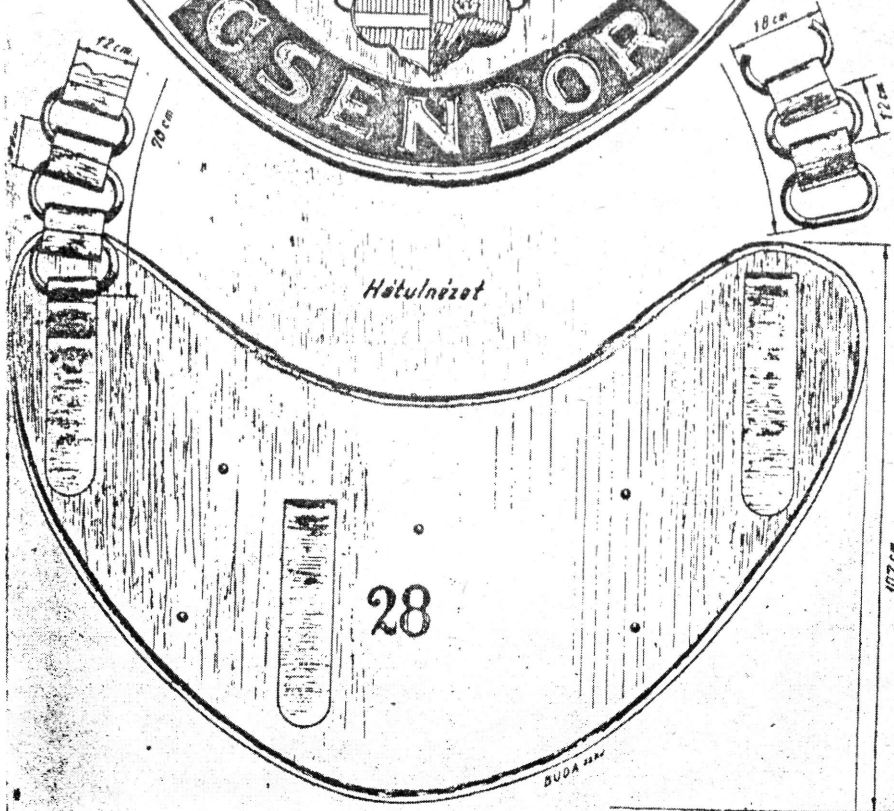
44 M. CSAPAT ÉS TÁBORI CSENDŐR JELVÉNY

/Természetes nagyság/

Elolnézet

Hátnézet

bályzat által előírt tábori csendőrszázalaj, és amelynek felállítását az 1943. február 9-én megtartott minisztertanács határozta el.¹⁵⁸

A harcoknak az ország határaihoz való közeledtével egyre nagyobb jelentőséget tulajdonított a katonai vezetés a tábori csendőrségnek. A vezérkar tisztaban volt azzal, hogy ha a háború eléri az ország határait és a harcok már magyar területen folynak, a szökések száma erőteljesen meg fog emelkedni. Ezért a tábori csendőrség alkalmazását az előírt feladatok teljesítésére igyekeztek korlátozni és a tábori csendőrök számára a hadseregen belül minél nagyobb tekintélyt biztosítani. Erről intézkedett az 5533/M. hdm. 3. vkf.—1944. számú rendelet is: „Beérkezett jelentések szerint egyes pság-ok alárendeltségében működő táb. cső. szerveket nem a hivatásuknak megfelelő feladatokra alkalmazták. A hivatásszerű szolgálati teendők végzésében önállóságra nevelt cső. legénység felett egyes honvéd pk-ok feleslegesen gyámkodnak. A cső. tiszteket ha szakfeladataik körében való javaslatokkal élnék, rendszerint nem hallgatják meg. A legénységgel való bánásmód is panaszokra adott alkalmat. Utasítsa alárendelt alakulatait, hogy a honvédségi alárendeltségben tábori csendőrszolgálatra vezényelt tiszteket és legénységet — *a mindnagyobb fontossággal bíró tábori rendészeti szolgálat érdekében* — csakis rendeltetészerű szolgálatokra használják.”¹⁵⁹ (Kiemelés az eredetiben)

A magyar katonai vezetés 1944 nyarán hozzákezdett az egységes tábori rendészeti szervezet megszervezéséhez, amelyben a tábori és csapatcsendőröket vonták volna össze.¹⁶⁰ Ennek a kiépítésére azonban 1944. október 15-ig nem került sor.

A hatalomra került nyilas vezetés az egyre szaporodó szökések megakadályozásában, a hadsereg meglazult fegyelmének helyreállításában ugyancsak a tábori csendőrségre támaszkodott, amely egyre több alkalommal működött együtt a német tábori csendőrséggel. A HM 20. osztálya 1944. november 2-án jelentette, hogy „A német véderőnek a cső. és rő. Fel-nél előadott *kívánságára* tiszteket *kell* vezényelni a tábori rendészet főnökéhez. A tábori rendészet főnöke alárendeltségében Mariska György ezredes parancsnoksága alatt egy osztag fog működni, amelynek a feladata a német Feldjäger Kommando-val együttműködésben a budapesti keleti hídfő esetén Budapesten a visszavonulás és a hidakon a közlekedés rendjének a fenntartása, továbbá úgy a hidakon, mint Budapest nyugati kijáratainál az általános szűrés, tehát a jogtalan hátra felé igyekvő magyar és német katonák feltartóztatása.”¹⁶¹ (Kiemelések tőlem — Sz. S.)

Emellett a nyilasok hozzákezdtek — Szálasi utasítására — egy új tábori rendészeti szervezet felállításához, amelynek a feladata „az ország hadművelési területének közbiztonsága” feletti őrködés lett volna.¹⁶² A szervezéssel és a szabályzat kidolgozásával, Vajna Gábor belügyminiszter, Baky Lászlót bízta meg. Baky 1944 végén jelentette Takács Gedeonnak, a nemzetvezető személye körüli miniszternek, hogy a szervezéssel 1944. november 30-ra elkészültek.¹⁶³ Az új szervezet a „tábori biztonsági szolgálat” elnevezést kapta és állományába a tábori és csapatcsendőrökön kívül rendőrtiszteket (rendőröket) is beosztottak. A szolgálat ellátásáról a HM 100 482/el.n.—1944. számú rendelet intéz-

¹⁵⁸ Országos Levéltár K 27. Minisztertanácsi jegyzőkönyvek. Az 1943. február 9-én megtartott minisztertanács jegyzőkönyve.

¹⁵⁹ A rendeletet teljes tartalmában közli a IX. hadtest 1944. évi 38. számú hadtestparancsnoksági parancsa (1944. szeptember 6.) HL Kolozsvári IX. hadtestparancsnokság 1943—1944.

¹⁶⁰ Ezt látszik igazolni az 1944. augusztusában rendszeresített 44. M(intájú) tábori és csapatcsendőrjelvény is, amely már mindkét rendészeti szerv számára azonos kivitelben készült.

¹⁶¹ HL HM Eln. 20. 1944. 106.928

¹⁶² *Teleki Éva*: Nyilas uralom Magyarországon. 1944. október 16./1945. április 4. Budapest, 1974. 387. o. (a továbbiakban — *Teleki*) 120. o.

¹⁶³ *Teleki*: 122. o.

kedett.¹⁶⁴ A tábori biztonsági szolgálatot a csendőrség és rendőrség főfelügyelőjének, Finta József altábornagynak rendelték alá. A szolgálat feladatát a közbiztonság megszilárdításának, valamint a törvények, rendeletek és parancsok végrehajtásának biztosításán kívül a következőkben határozták meg: „Katonaszökevényeknek, hadiüzemi és a munkahadsereg munkásszökevényei, szabotálók, fosztogatók, partizánok, kémek, ellenséges ejtőernyősök és az ellenséggel bármilyen egyetértésbe bocsátkozók tevékenységének meggátlása, lázadás, zendülés, sztrájkok és egyéb, a hadviselés érdekét sértő, valamint a törvényes rend felforgatására irányuló mozgalmak megakadályozása és elfojtása: kiürítési, áttelepítési és visszatelepítési munkálatokban való közreműködés karhatalmi és rendészeti vonatkozásokban.”¹⁶⁵ A tábori biztonsági szolgálat szabályzata értelmében a szolgálat tagja „... *jogosult agyonlőni* a) tetten ért, illetve körözött katonaszökevényeket, hadiüzemi és munkahadseregbeli szökevényeket; b) *köteles agyonlőni*: tetten ért kémeket, fosztogatókat, erőszakos rombolást végzőket, lázadókat, zendülőket, megfutamodókat és az ellenséggel bármilyen egyetértésbe bocsátkozókat.”¹⁶⁶

A tábori biztonsági szolgálat (a tábori biztonsági törzsek) megszervezése még 1945 januárjában—februárjában is folyt,¹⁶⁷ de ennek ellenére a szolgálat már „fényes eredményekkel” dicsekedhetett. A tábori biztonsági szolgálat 1945 januári razziájának az eredménye a következő volt: „Katonaszökevény 1348, hadiüzemi szökevény munkás 35, katonaköteles be nem vonult egyén 2859, szökevény munkaszolgálatos 148, szökevény munkaszolgálatos zsidó 29, lengyel hadifogoly 5, idegen internált állampolgár 8.”¹⁶⁸ Februárban a következő „sikerekről” számolhattak be a tábori biztonsági szolgálat vezetői: „996 katonaszökevény, 2325 lézengő katona, 4125 behívóparancsnak eleget nem tett egyén, 64 hadiüzemi munkás, 5 partizán, 5 olasz, 9 orosz, 1 német katonaszökevény, 2 lengyel hadifogoly, 10 román hadifogoly, 129 lézengő munkaszolgálatos, 6 idegen állampolgár, 2 zsidó, 2 munkakerülő. A felkoncolások száma: 150.”¹⁶⁹

A tábori biztonsági szolgálat tagjai, a fegyveres nemzet szolgálattal karöltve, hasonló „ütemben” folytatták tevékenységüket az ország, még nyilas uralom alatt álló területein. Csak a budapesti és a balatoni csata után felgyorsult hadműveletek akadályozták meg őket abban, hogy pusztító, gyilkoló tevékenységüket 1945 április—májusánál tovább folytassák.

Шандор Сакай

ОРГАНИЗАЦИЯ И ПРИМЕНЕНИЕ ПОЛЕВОЙ ЖАНДАРМЕРИИ ХОРТИСТСКОЙ АРМИИ В ПЕРИОД ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ (1938—1944 гг.)

Резюме

Армия контрреволюционного периода (1919—1944 гг.) несмотря на усилия военного руководства не достигла уровня современных армий. Оснащенность и степень боевой выучки армии — даже при самых благожелательных намерениях — могла быть названа лишь средней. Это заключение действительно и для органов полевой службы охраны порядка армии, вернее и для её основного органа — полевой жандармерии.

В армии, сформированной после трианонского мирного договора, не обращали много внимания на организацию полевой службы охраны порядка, хотя армия и старалась «гото-

164 HL Filmtár 1719.

165 *Tekei*: 121. o.

166 Uo. 121. o.

167 HL M. Kir. Rendőrség Országos Felügyelője 1945. 460/4/1945. 1945. február 20.

168 *Tekei*: 275. o.

169 Uo. 275. o.

виться» к войне, и были общеизвестным, — в первую очередь на основе опыта первой мировой войны, — что полевая служба охраны порядка имеет особенно большое значение в случае войны внутри армии. Несмотря на это в 30-х годах всего лишь несколько уставов затрагивали вопрос полевой службы охраны порядка, глобально, в общих чертах занимались полевой жандармерией.

Лишь после того, как приступили к совершенствованию венгерской королевской армии, начали впервые по существу заниматься вопросом полевой службы охраны порядка. В 1938 году начались и работы по составлению отдельного устава полевой жандармерии. Устав был издан только весной 1942 года, однако полевая жандармерия была сформирована и применялась уже в 1938 году. В то время, а также в ходе «расширений страны» позднее она вела свою деятельность с небольшим численным составом, относительно короткое время. Военное руководство были вынуждено признать, что штатная организация полевой жандармерии, выучка её личного состава является отнюдь не совершенной.

В ходе военных операций, начатых против Советского Союза, полевая жандармерия стала впервые — по-настоящему — применяться в условиях войны, по-прежнему с небольшим численным составом. Эти части действовали внутри армии, а также осуществляли полевую службу охраны порядка на территории, находившейся в ведении военной администрации. Они имели право принимать соответствующие меры в отношении гражданского населения оккупированных районов и в ряде случаев выступали и против партизан.

После катастрофического разгрома 2-й венгерской армии у Дона произошли более существенные изменения в штатной организации и численном составе полевой жандармерии. После серии поражений, которые потерпела венгерская армия, стала очевидной всё более настоятельная потребность создания сильного органа охраны порядка, способного поддерживать дисциплину армии. Задачей полевой жандармерии становилось всё более воспрепятствование дезертирству, отказам выполнять приказы, расправа за неповиновение и отказ прибыть в армию.

Эта роль полевой жандармерии еще более выступила на передний план после перенесения театра военных действий на территорию Венгрии, когда в армии начался сильный процесс распада. Реорганизованная в 1943—1944 годах полевая служба охраны порядка и войсковая жандармерия стремились воспрепятствовать этому процессу или замедлить его, при этом применялись самые жестокие средства.

15—16 октября 1944 года после взятия фашистами власти в свои руки, для воспрепятствования полного развала уже распадающейся армии была создана новая полевая организация охраны порядка «полевая служба безопасности», состоявшая из полевой и войсковой жандармерии, полиции и членов фашистской Вооруженной Национальной Службы. Части полевой службы безопасности даже и ценой постоянных кровавых расправ лишь в некоторой мере могли замедлить распад армии, который практически полностью завершился к апрелю 1945 года.

Sándor Szakály

DIE ORGANISATION UND DIE VERWENDUNG DER FELDGENDARMERIE
DER HORTHY-ARMEE WAHREND DES ZWEITEN WELTKRIEGES (1938—1944)
Resümee

Die Armee der Konterrevolutionszeit (1919—1944) erreichte das Niveau der modernen Heere nicht trotz der Anstrengungen der militarischen Führung. Die Anrüstung und die Ausbildungsstufe der Armee war nur mittelmässig. Diese Feststellung ist gültig auch für die feldpolizeiliche Organisation der Horthy-Armee beziehungsweise für ihres wichtiges Organ, für die Feldgendarmerie. In der nach dem Friedensvertrag von Trianon aufgestellten Armee richtete man wenige Aufmerksamkeit auf die Organisation der Feldpolizei, obwohl die bewaffnete Macht bemühte sich, sich ständig zum Kriege zu vorbereiten. Es war offenkundig nach dem Erfahrungen des Ersten Weltkrieges, dass der Feldpolizeidienst im Heere während eines Krieges besonders grosse Bedeutung hat. Trotzdem berührten nur einige Vorschriften die Frage des Feldpolizeidienstes, die sich nur in grossen Zügen mit der Feldgendarmerie beschäftigten. Am Anfang der Modernisierung der ungarischen königlichen Honvéd-Armee begann man sich sachlich um diese Fragen zu kümmern. Im Jahre 1938 kam das Verfassen der Dienstreglements der Feldgendarmerie in Gang. Das Reglement erschien im Frühjahr 1942. Die Feldgendarmerie wurde aber schon im Jahre 1938 aufgestellt und verwendet. Ihre Tätigkeit entfaltete sie in diesen Jahr, beziehungsweise in der Periode des späteren Ländverwehrens nur für kurze Zeit und mit

vermindertem Stand. Die militärische Führung war gezwungen, festzustellen, dass die Organisation und die Ausbildung der Mannschaft der Feldgendarmerie weitaus nicht vollkommen ist. Im der ersten Periode der Operationen gegen die Sowjetunion wurde die Feldgendarmerie das erste Mal in den Kriegsverhältnissen — weiter mit vermindertem Stand — verwendet. Ihre Verbände waren tätig innerhalb der Armee, leisteten aber auch feldpolizeilichen Dienst auf den unter militärischer Verwaltung stehenden Gebieten. Sie halten Recht, der Bevölkerung entgegen Massnahmen zu ergreifen. Sie traten oft auch gegen die Partisanen auf. Nach der Katastrophe der ungarischen zweiten Armee bei Don erfolgten bedeutendere Veränderungen in der Organisation und im Bestand der Feldgendarmerie. Nach Reihen der erlittenen Niederlagen war es wichtiger, ein zur Sicherung des Disziplins der Armee fähiges starkes Organ ins leben zu rufen. Die Aufgabe der Feldgendarmerie ist in erster Linie die Verhinderung und die Vergeltung der Fluchten und der Befehlsverweigerungen geworden. Noch stärker trat die Rolle der Feldgendarmerie in Vordergrund, als die Kämpfe in Ungarn tobten, was eine Demoralisierung in der Armee verursachte. Diesen Prozess wollte die im Jahre 1943/1944 umorganisierte Feld- und Truppengendarmerie mit härtesten Massnahmen verhindern, oder mindestens bremsen. Nach der Machtübernahme der Pfeilkreuzlerbewegung am 15 Oktober 1944 wurde eine neue Feldpolizeiorganisation, der sogenannte Feldsicherheitsdienst für die Verhinderung des Zusammenbruches der in Auflösung befindlichen Armee aufgestellt. Diese Organisation stammte aus Teilen der Feld- und Truppengendarmerie, der Polizei und der Pfeilkreuzlergruppen. Die Verbände des Feldsicherheitsdienstes konnten aber nur mit Massakrierungen die totale Auflösung der Armee bremsen, was praktisch im April 1945 vollkommen stattfand.